סדר התפלות ז - תפלות יום הכיפורים - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון דער רמב"ם-לערנונג: הלכות תפילה ונוסח הברכות / הלכות עבודת יום הכיפורים

א. נוסח הברכה אמצעית פון יום כיפור (ערבית, שחרית, מנחה)

דער רמב"ם'ס ווערטער: די ברכה אמצעית פון יום הכיפורים (פאר ערבית, שחרית, מנחה, און נעילה) הייבט זיך אן מיט **"אתה בחרתנו... ותתן לנו את יום הכיפורים הזה למחילה ולסליחה ולכפרה על כל עונותינו"**, און אנטהאלט די ספעציעלע תפילה **"מחל לעוונותינו ביום צום הכיפורים הזה"** מיט פסוקים, און ענדיגט מיט **"מלך על כל הארץ מוחל וסולח לעונות עמו בית ישראל ומקדש ישראל ויום הכפורים"**.

פשט: די ברכה אמצעית פון יום כיפור פאלגט דעם אלגעמיינעם סטרוקטור פון אלע יום-טוב ברכות אמצעיות: (1) פתיחה — "אתה בחרתנו" מיט דערמאנונג פון דעם ספעציפישן טאג; (2) מיטלסטער חלק — א תפילה מיוחדת פאר דעם טאג; (3) סיום — "קדשנו במצותיך" מיט חתימה.

חידושים און הסברות:

- **סטרוקטור פון ברכה אמצעית ביי אלע ימים טובים:** יעדער יום טוב האט א דריי-טייליגע סטרוקטור: (א) פתיחה מיט "אתה בחרתנו" און דערמאנונג פון דעם טאג מיט זיין אייגענעם תיאור (פסח — "זמן חירותנו", יו"כ — "יום צום הכיפורים"); (ב) א מיטלסטער חלק וואס איז מיוחד פאר דעם טאג — ביי שבת זאגט מען פסוקים, ביי יום טוב זאגט מען יעלה ויבוא, ביי יום כיפור זאגט מען "מחל לעוונותינו" מיט פסוקים; (ג) סיום מיט חתימה.

- **פארוואס זאגט מען ביי יום טוב נישט קיין פסוקים?** שבת האט פסוקים (דריי פארשידענע — פאר ערבית, שחרית, מנחה), און יום כיפור האט אויך פסוקים, אבער ביי רעגולערע ימים טובים זאגט מען נישט קיין פסוקים אין דער ברכה אמצעית — נאר יעלה ויבוא. דאס איז אן אינטערעסאנטע שאלה און א קלארע תירוץ.

- **"מחל לעוונותינו" איז במקום "והשיאנו":** דער ספעציעלער תפילה-חלק פון יום כיפור — "מחל לעוונותינו" — שטייט אין דעם זעלבן פלאץ ווי "והשיאנו" ביי יום טוב. יעדער יום טוב האט זיין אייגענעם "דבר מיוחד" אין דעם מיטלסטן חלק: יום טוב בעט פאר שפע און ברכה, יום כיפור בעט פאר מחילה.

- **יום כיפור איז א בחינה פון שבת:** יום כיפור פאלגט דעם שבת-מאדעל מיט פסוקים אין דער ברכה אמצעית (ביידע האבן פסוקים, יום טוב נישט), וואס ווייזט אויף א קאנעקשאן צווישן יום כיפור און שבת.

- **"ביום צום הכיפורים" — פארוואס דערמאנט מען "צום"?** חידוש: די מחילה פון יום כיפור איז פארבונדן מיט דעם צום אליין. נישט אזוי ווי ביי אנדערע ימים טובים וואו דער עצם יום טוב שטייט פאר זיך, ביי יום כיפור איז דער צום (תענית) אן ענין פון תשובה און מחילה — זיי זענען אינטרינסיק פארבונדן.

- **די חתימה פון יום כיפור איז די לענגסטע:** יום כיפור'ס חתימה קאמביניר עלעמענטן פון ראש השנה ("מלך על כל הארץ"), א ספעציעלע יום כיפור תוספת ("מוחל וסולח לעונות עמו בית ישראל"), און די שטאנדארד יום-טוב חתימה ("מקדש ישראל ויום הכיפורים"). דאס מאכט עס צום לענגסטן סיום פון אלע ימים טובים.

- **"מן העולם" — דער אייבערשטער איז א סלחן פון אייביג:** דער לשון "כי אתה סלחן לישראל מן העולם" מיינט אז דער אייבערשטער איז שוין לאנג מוחל אידן — פון מצרים ביז היינט.

- **דער ווארט "ישורון":** "ישורון" ווערט דערמאנט אפאר מאל אין דאוונען, מער ווי אנדערע שמות פון כלל ישראל. דער טעם: מ'וויל א שם נרדף פאר "ישראל" כדי צו מאכן א מליצה (פאראלעליזם) מיט "סלחן ומוחלן".

ב. נוסח מוסף פון יום כיפור

פשט: דער מוסף פון יום כיפור איז בערך ווי מוסף פון יעדן יום טוב, מיט צוגעלייגטע תפילות מיוחדות פאר יום כיפור (מחל לעוונותינו, מלוך על כל העולם כולו, קדשנו).

ג. מנהג העם ביי מוסף — "כמו שכתוב על ידי עבדך" (קרבנות-פסוקים)

דער רמב"ם'ס ווערטער: נאך אלע מוסף-נוסחאות ברענגט דער רמב"ם א **מנהג העם:** ביי אלע מוספים (שבת, יום טוב, יום כיפור) פירט מען זיך צו דערמאנען די קרבנות פון דעם טאג מיט פסוקים — **"כמו שכתוב על ידי עבדך"** — און מ'בעט אז די תפילה זאל אנגענומען ווערן אנשטאט קרבנות.

פשט: דער רמב"ם ברענגט דאס בנפרד אלס "נהגו העם" — נישט אלס חלק פון דער עיקר נוסח.

חידושים און הסברות:

- **פארוואס האט דער רמב"ם נישט אריינגעלייגט די פסוקים אין דער עיקר נוסח?** דער רמב"ם האט די קרבנות-פסוקים נישט אריינגעשריבן אין דער נוסח פון מוסף אליין, נאר ברענגט עס בנפרד אלס "נהגו העם." דאס ווייזט אז לויט דעם רמב"ם איז דאס **בכלל נישט קיין חיוב** — עס איז א מנהג. ראיה: ווען עס וואלט געווען א חיוב, וואלט ער עס אריינגעלייגט אין דער עיקר נוסח, נישט בנפרד אלס מנהג.

- **די תפילה האט א משמעות אן די פסוקים אויך:** אויב מ'זאגט "כמו שכתבת עלינו בתורתך" אן צו ציטירן דעם פסוק ממש, איז מען יוצא. דער רמב"ם'ס לשון "כמו שכתבת" אן דעם פסוק ווייזט אז דער עיקר תפילה פונקציאנירט אן דעם ציטאט — דער פסוק איז נאר א צוגאב לויט מנהג.

- **פראקטישע נפקא מינה:** ווען איינער האט נישט קיין מחזור (למשל חול המועד סוכות) און געדענקט נישט פונקטליך וועלכע קרבנות/פסוקים געהערן צום טאג, קען ער זאגן דעם נוסח אן די פסוקים און ער איז יוצא, ווייל לויט דעם רמב"ם איז דער עיקר נוסח גילטיג אן זיי.

ד. נוסח הוידוי פון יום כיפור — כללי

דער רמב"ם ברענגט א נוסח הוידוי וואס מ'זאגט סוף שמונה עשרה ביום כיפור. דער רמב"ם האט שוין אין הלכות תשובה (פרק א' און ב') געזאגט אז יום כיפור איז מען מתוודה ביי יעדע תפילה — שחרית, ערבית, אא"וו. דא אין הלכות תפילה ברענגט ער די נוסח פון דעם וידוי.

חידושים:

- **דער רמב"ם ברענגט נישט קיין סדר העבודה** (וואס מיר זאגן ביי מוסף יום כיפור). ס'זעט אויס אז דער רמב"ם האלט אז סדר העבודה איז נישט מעכב, אדער אז ס'איז א שפעטערדיגער מנהג וואס איז נישט די עיקר. פיוטים פון סדר העבודה זענען יא אלט (ס'איז דא פיוטים פון ספרד, "ידינוך ה'"), אבער ס'קען זיין אז דער רמב"ם האט עס פשוט נישט געפירט.

- **בוקן זיך יום כיפור:** ס'ווערט געפרעגט צי דאס בוקן (השתחואה) יום כיפור איז נאר א דין אין סדר העבודה, אדער ס'איז דא אן אייגענער מנהג פון יום כיפור. מסקנא: ביי די וואס טוען נישט סדר העבודה, איז יום כיפור

אזוי ווי אנדערע טעג — זיי בוקן זיך אויך נישט. דער רמב"ם ברענגט עס נישט אלס באזונדערער דין.

שטרוקטור פון וידוי: דער וידוי באשטייט פון פארשידענע שטיקלעך, א ליקוט פון פארשידענע מחברים (ווי מ'זעט אין גמרא יומא). "אנא אלקינו ואלקי אבותינו" איז איין שטיקל; "אשמנו" איז א צווייטע (אלף-בית סדר); "סרנו ממצותיך" איז א דריטע; און דערנאך קומט א מער פרטיות'דיגער וידוי.

ה. נוסח הוידוי — ערשטער חלק: "אנא אלקינו"

דער רמב"ם'ס נוסח: "אנא אלקינו ואלקי אבותינו, תבא לפניך תפילתינו, ואל תתעלם מלכינו מתחנתנו, שאין אנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניך... צדיקים אנחנו ולא חטאנו, אבל אנחנו חטאנו, אנחנו ואבותינו."

פשט: מיר האבן נישט די חוצפה צו זאגן אז מיר זענען צדיקים. די אמת איז אז מיר האבן געזינדיגט, מיר און אונזערע עלטערן.

ו. נוסח הוידוי — "אשמנו בגדנו" (אלף-בית)

דער רמב"ם'ס נוסח: "אשמנו, בגדנו, גזלנו, דברנו דופי, העוינו והרשענו, זדנו, חמסנו, טפלנו שקר, יעצנו רע, כזבנו, לצנו, מרדנו, נאצנו, סררנו, עוינו, פשענו, צררנו, קשינו עורף, רשענו, שחתנו, תעבנו, תעינו."

פשט: כ"ב לשונות לויט סדר א-ב פון פארשידענע ארטן זינד.

חידושים און הסברות:

- **כלליות'דיגער vs. פרטיות'דיגער וידוי:** ס'איז דא א יסודות'דיגע שאלה צי מ'דארף מפרט זיין די חטאים אדער זאגן א כלליות'דיגער וידוי. "אשמנו" און "על חטא" האלטן אז מ'דארף מפרט זיין. "סרנו ממצותיך" איז א כלליות'דיגער וידוי. ס'איז א מחלוקת תנאים אין מסכת יומא, און דער רמב"ם פסק'נט אז מ'דארף נישט מפרט זיין את החטא — מ'איז יוצא בעצם מיט איין ווארט "חטאנו".

- **פראקטישער צוועק פון א-ב סדר — צוויי מהלכים:** (1) קודם זאגט מען אלעס וואס ליגט אויפן הארץ, דערנאך זוכט מען לויט א-ב — "וואס איז נאך דא אין מיין לעבן וואס הייבט זיך אן מיט א א', מיט א ב'?" (2) פארקערט — דער א-ב סדר העלפט אויפזוכן אלעס וואס מ'האט פארגעסן.

- **"אשמנו" אליין איז נישט גענוג אן כוונה:** אויב איינער האט טאקע ספעציפישע זאכן וואס ער דארף מתודה זיין, וועט אים נישט העלפן סתם "אשמנו" זאגן — נאר אויב ער איז מכוון מיט איינע פון די ווערטער און ער טראכט דערפון.

ז. "סרנו ממשפטיך... ולא שוה לנו"

דער רמב"ם'ס נוסח: "סרנו ממשפטיך הטובים ולא שוה לנו."

פשט: מיר האבן זיך אוועקגערוקט פון דיינע גוטע משפטים, און ס'האט זיך אונז נישט געלוינט.

חידושים:

- **"ולא שוה לנו":** דאס מיינט אז ס'האט זיך נישט געלוינט צו זינדיגן — ס'איז נישט געווען קיין גוטע עצה. דאס איז ענליך צו "וינחם ה' כי עשה" — דער רמב"ן זאגט אז "נחם" מיינט חרטה, "אזא שאד, ס'האט זיך נישט געלוינט."

ח. "מה נאמר לפניך יושב מרום"

דער רמב"ם'ס נוסח: "מה נאמר לפניך יושב מרום, מה נספר לפניך שוכן שחקים, הלא הנסתרות והנגלות אתה יודע."

פשט: וואס קענען מיר דיר זאגן? דו ווייסט דאך אלעס, נסתרות און נגלות.

חידושים:

- **"אתה יודע" אלס הקדמה צום פירוט:** ס'ווערט דיסקוטירט צי דאס "אתה יודע" איז א הקדמה צום פרטיות'דיגן וידוי — אדער דוקא דער אפאזיט: איך קען נישט עכט מפרט זיין, אבער דער אייבערשטער ווייסט אלעס, ממילא קען איך זאגן אביסל. ס'איז פארגליכן צו נשמת: "אילו פינו מלא שירה" — אפילו ווען מ'קען נישט אלעס זאגן, דו ווייסט שוין ממילא.

- **"הגלויים לפניך כבר נעלמים":** זאכן וואס זענען גלוי — דער מענטש ווייסט אז ער האט געזינדיגט — אבער ער קען נישט געדענקען יעדע מאל אלעס. דער אייבערשטער ווייסט שוין.

[הערה וועגן מנהג וידוי א גאנץ יאר:] ביי נוסח ספרד/אר"י זאגט מען וידוי יעדן טאג אין תחנון — שחרית און מנחה. אבער נוסח אשכנז זאגט נישט יעדן טאג קיין וידוי. דער רמב"ם'ס נוסח וידוי איז ספעציעל פאר יום כיפור, נישט פאר א גאנץ יאר.

ט. "יודע רזי עולם וחופש כל חדרי בטן" — הקדמה צום ווידוי

דער רמב"ם'ס נוסח: דער אייבערשטער איז **"חופש כל חדרי בטן"** — ער זוכט אינעווייניג אין הארץ און אין די נירן (כליות שהן יועצות), **"אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך."**

פשט: דאס איז אן הקדמה צום ווידוי — דו ווייסט אלע מיינע חטאים, און איך גיי יעצט אויסרעכענען א חלק פון זיי.

חידושים:

- **טיפערע פשט אין "יודע תעלומות" און "רזי עולם":** דאס מיינט נישט בלויז וואס טוט זיך אין חדרי חדרים, נאר דער אייבערשטער ווייסט די **כוונה** פון א מענטש'ס מעשים — צו ער האט געמיינט לטובה אדער לרעה, לשמה אדער שלא לשמה. אפילו דער מענטש אליין ווייסט אמאל נישט וואס ער האט עכט געמיינט.

- **אן אינטערעסאנטע נקודה:** ס'איז דא זאכן וואס א מענטש זאגט "על חטא" דערויף, אבער דער אייבערשטער, וואס ווייסט די אמת'ע חשבונות, קען עס אנקוקן ווי א מצוה — ער נעמט פון זיינע עבירות און לייגט אריין ביי זיינע מצוות. דער מענטש ווייסט נישט פונקטליך זיין מצב; דער אייבערשטער ווייסט בעסער פון אים.

י. "יהי רצון ורחמים מלפניך"

דער רמב"ם'ס נוסח: "יהי רצון ורחמים מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתמחול לנו את כל חטאתינו ותכפר לנו את כל עונותינו ותסלח לכל פשעינו."

חידוש: דער לשון "יהי רצון **ורחמים** מלפניך" איז אומגעוויינטליך — געוויינטליך זאגט מען בלויז "יהי רצון מלפניך." דאס איז א תוספת פון מחילת עוונות איבער וואס מ'האט שוין פריער געבעטן אין שמונה עשרה.

יא. דער רמב"ם'ס "על חטא" — קאטעגאריעס אנשטאט ספעציפישע חטאים

דער רמב"ם'ס נוסח: דער רמב"ם'ס על חטא איז **אסאך קירצער** פון אונזער ליסט. ער רעכנט אויס נישט ספעציפישע חטאים נאר **קאטעגאריעס** פון חטאים, מן הקל אל הכבד:

1. "על חטא שחטאנו לפניך **בשוגג**"
2. "ועל חטא שחטאנו לפניך **בזדון**"
3. "**באונס וברצון**" (דבר והיפוכו)
4. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **עשה**"

5. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **לא תעשה**" (וויניגער הארב וויל נתק לעשה, מ'קען עס פיקסן, ווי "לא תגזול")
6. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **קרבן**" (בשוגג בדרך כלל)
7. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **מלקות ארבעים**"
8. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **מיתה בידי שמים**"
9. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **כרת**"
10. "ועל חטאים שאנו חייבים עליהם **ארבע מיתות בית דין** — חנק, הרג, שריפה, וסקילה"

חידושים:

- דער רמב"ם גייט **מן הקל אל הכבד**, בעוד אונזער מנהג איז פארקערט.
- אונזער נוסח האט **צוויי אלף-בית'ס** פון ספעציפישע חטאים, און ערשט אין סוף זאגט מען א ווערסיע פון די קאטעגאריעס. ביים רמב"ם איז דאס דער **גאנצער על חטא**.
- דער לשון "חייבים עליהם" איז אינטערעסאנט — "חייבים" איז געווענטליך א חיוב פון קנס אדער קרבן, און דא ווערט עס געניצט אויף קאטעגאריעס פון עונשים.

יב. "והגלויים לנו כבר אמרנו לפניך"

דער רמב"ם'ס נוסח: "והגלויים לנו כבר אמרנו לפניך ה' אלקינו... הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. כי אתה סולחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון ובלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח."

חידושים:

- **וואס מיינט "הגלויים לנו"?** עס ווערט פריער געזאגט "בסתר" — וואס נאר איך ווייס. "גלויים לנו" מיינט פארקערט: וואס **ניטאמאל איך ווייס** — שגגה גמורה, "לא הודע" — איך ווייס אליין נישט אז איך האב געזינדיגט, אדער איך פארשטיי נישט די חומר הענין, אדער איך האב נישט געכאפט וואס איך טו. אבער דאך דארף מען כפרה דערויף (ווי איינער וואס האט געגעסן טריפות און איז קיינמאל נישט געוואויר געווארן — אויב ער פינט אויס דארף ער ברענגען א קרבן).
- **וואס מיינט "כבר אמרנו לפניך"? דריי פשט'ן:**

1. דורך זאגן די קאטעגאריעס פון חטאים האט מען שוין אלעס אריינגענומען — יעדער ספעציפישער חטא פאלט אריין אין איינע פון די קאטעגאריעס.
2. מ'רעדט פון א מענטש וואס טוט ווידוי כתיקונה — ער האט שוין ספעציפיש ארויסגעזאגט זיינע חטאים.
3. דער מענטש האט איבערגעטראכט זיין טאג, ער ווייסט זיינע פאר עבירות וואס ער ווערט רגיל נכשל, און ער האט זיי שוין ביי זיך אריינגעציילט אין איינע פון די קאטעגאריעס — "כבר אמרנו" מיינט נישט דווקא ארויסזאגן, נאר אז זיי זענען "אויף זיין מיינד."

- עס ווערט אויך פארגעלייגט אז אפשר אין בית דין של מעלה האט דער איבערשטער נאך א סארט עונש וואס מיר ווייסן נישט — נישט קיין קרבן, נישט קיין מלקות, נאר עפעס א פינפטע זאך.
- **דער פסוק "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו"** איז א ראיה: וואס דער איבערשטער ווייסט, ווייסט ער; אבער א מענטש איז חייב אויף וואס ער ווייסט, ער פילט זיך אויף פאראנטווארטליך פאר אנדערע, אבער וואס ער ווייסט נישט — "הנסתרות לה' אלקינו."
- **"כי אתה סולחן לישראל"** — דאס איז בעצם אזויווי א הקדמה פאר די חתימה "ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח." אין אונזער נוסח האט מען עס אריינגעלייגט דארט, כדי נישט צו ענדיגן אינמיטן חטא — מ'איז מסיים בדבר טוב.

יג. "אלקי עד שלא נוצרתי איני כדאי" — די לעצטע תפילה (פון רבי חייא)

דער רמב"ם'ס נוסח: "אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי. עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ה' אלקי ככלי מלא בושה וכלימה. יהי רצון מלפניך שלא אחטא, ומה שחטאתי מרוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים."

פשט: דער מענטש דריקט אויס זיין שפלות — פאר איך בין באשאפן געווארן בין איך נישט כדאי געווען, און יעצט וואס איך בין שוין דא, איז ווי איך וואלט נישט באשאפן געווארן. איך בין א כלי פול מיט בושה. העלף מיר נישט מער זינדיגן, און מעק אויס מיינע חטאים דורך רחמים, נישט דורך יסורים.

חידושים:

- **פשט אין "עד שלא נוצרתי איני כדאי":** דאס איז ווי "טוב לו לאדם שלא נברא משנברא" — דער מענטש קוקט זיך ארום אויף זיך און זעט נישט אז ער איז אזא בריאה וואס ווען דער אייבערשטער וואלט געקוקט פאר ער באשאפט אים, וואלט ער געזאגט "דאס דארף איך." און אפילו יעצט וואס ער איז שוין דא, זעט ער נאך אלץ נישט אז מ'דארף אים. "איינער כדאי" מיינט נישט פון מיר אויס, נאר פון די בריאה אויס — ער באשיינט נישט די בריאה.
- [Digression: עס ווערט דערמאנט דער ווארט אז ווען א מענטש ווערט געבוירן, זאגט דער אייבערשטער "מ'דארף דיך" — און עס ווערט געפרעגט פארוואס ווען איינער שטארבט שרייבט מען נישט "דער טאג וואס דער אייבערשטער האט מחליט געווען אז די וועלט דארף דיך נישט." ענטפער: "אפילו רשעים שבחייהם הכל חיים במיתתן."]
- **די תפילה איז נישט גדלות אדם, נאר שפלות אדם:** ס'איז דער צער פון א חוטא, ער ברעכט ארויס זיין עגמת נפש אז ער איז פארכאפט אין חטא.
- **"שלא אחטא" — דאס מערסט צעבראכענע ווידוי:** דאס איז דער מערסט פארלוירענע ווידוי פון אלע — דער מענטש איז מייאש, ער רעכנט ניטאמאל אויס זיינע עבירות, ווייל אויפהערן וועט ער סייווי נישט. ער בעט דעם אייבערשטן ער זאל העלפן "שלא אחטא" — ער בעט כמעט פאר א נס.
- **חידוש בנוגע "ואיני חוזר לדבר זה":** דער רמב"ם זאגט אין הלכות תשובה אז דער עיקר ווידוי איז צו זאגן "חטאתי עויתי פשעתי **ואיני חוזר לדבר זה**." אבער אין **אלע נוסחאות פון ווידוי** שטייט קיינמאל נישט "ואיני חוזר לדבר זה" — ס'שטייט חרטה אבער נישט קבלה על להבא. **דער איינציגסטער פלאץ** אין גאנצן סידור וואו ס'איז דא א רמז אויף אויפהערן צו זינדיגן, איז דא — "יהי רצון שלא אחטא." און דאס איז זייער "real" — דער מענטש זאגט עס נישט ווי א הבטחה, נאר ווי א תפילה פון א צעבראכענעם מענטש.
- **"אבל לא על ידי יסורים":** דאס איז א רעספאנס צו "ואתה צדיק על כל הבא עלינו" — דער מענטש פארשטייט אז דער אייבערשטער איז גערעכט מיט יסורים, אבער ער בעט: "דו ביסט א כל יכול, טרעף אן אנדערע וועג וויאזוי מ'זאל מכפר זיין מיינע עבירות אן יסורים, דורך רחמיך הרבים." דער מענטש שטייט שוין יעצט אין יסורים — די ווערטער אליין זענען מלא יסורים — און ער בעט אז דאס זאל גענוג זיין.
- **עקזיסטענציאליסטישער טאן:** דער מענטש זאגט "קוק וואס איז א מענטש" — עפר בחיי, קל וחומר במיתתי. ס'איז אן עקזיסטענציעלע אויסדרוק פון מענטשליכע שפלות.

יד. סדר אמירת הוידוי — הלכה ח: יחיד vs. שליח ציבור

דער רמב"ם'ס ווערטער: "כסדר הזה מתודין" — דעם ווידוי זאגט מען ביי ערבית, שחרית, מוסף, און מנחה פון יום כיפור. "בין יחיד בין שליח ציבור. בין יחיד אומר וידוי זה אחר תפלתו, אחר שגומר שים

שלום קודם שיפסע שלש פסיעות. ושליח ציבור אומרו באמצע ברכה רביעית קודם שומר... מחול לעוונותינו."

פשט: דער יחיד זאגט וידוי נאך שמונה עשרה, נאך "שים שלום" פאר'ן אויסטרעטן דריי טריט. דער שליח ציבור לייגט עס אריין אינמיטן די ברכה רביעית (ברכה אמצעית), פאר "מחול לעוונותינו".

חידושים:

1. **פארוואס איז דער חילוק צווישן יחיד און שליח ציבור?** לכאורה קען דאך אויך א יחיד זאגן "מעין הברכה" אינמיטן א ברכה — פארוואס זאגט ער נישט וידוי אינמיטן ברכה רביעית? תירוץ: דער יחיד וויל אריינלייגן זיינע **פערזענליכע פרטים** — זיינע אייגענע חטאים און תחנונים — און דאס פאסט נישט אריין אינמיטן שמונה עשרה. דער שליח ציבור אבער זאגט נאר דעם **כללות'דיגן נוסח** אן פרטים, דעריבער פאסט עס אריין אין ברכה רביעית וואס איז מעין מחילה וסליחה. אבער א יחיד וואס וויל זיך "אויסשמועסן" זיין גאנצע סדר היום — דאס געהערט נאך שמונה עשרה, אין דעם זמן פון תחנונים.

2. **אן אנדער הסבר:** מ'האט עס אריינגעלייגט ביים שליח ציבור פריער (אינמיטן שמונה עשרה) כדי אז **דער איד וואס קען נישט אליין זאגן וידוי** זאל נישט דארפןווארטן ביז'ן סוף — ער קען יוצא זיין מיט'ן שליח ציבור'ס וידוי.

3. **דער מנהג מיטצוזאגן מיט'ן שליח ציבור:** אונזער מנהג איז אז מ'זאגט וידוי מיט מיט'ן שליח ציבור ווען ער זאגט עס — אבער דאס איז שוין א מנהג, נישט פון דעם רמב"ם'ס עיקר דין.

טו. נוסח וידוי פון נעילה

דער רמב"ם'ס ווערטער: ביי נעילה זאגט מען אן אנדער נוסח: "מה נאמר לפניך יושב מרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים... כי עונותינו רבו מלמנות וחטאותינו עצמו מספר... מה אנו מה חיינו..."

פשט: דער נוסח פון נעילה דריקט אויס אז עס איז שווער ארויסצוברענגען אונזערע עבירות — זיי זענען צו פיל צו ציילן. דער מענטש איז גארנישט — אפילו גיבורים, אנשי השם, חכמים, נבונים — זענען "כאין" פאר'ן אייבערשטן. "כי כל ימינו תוהו ומעשינו הבל לפניך", ווי דער פסוק "אין מותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל."

חידושים:

1. **דער "אבל" פון נעילה vs. דער "אבל" פון דעם פריערדיגן וידוי:** דער נעילה-וידוי האט אויך א "הכל הבל" טעמע ענליך צום פריערדיגן וידוי, אבער דער **"אבל" (=אבער) איז אנדערש**. ביים פריערדיגן וידוי קומט דער "אבל" פון **"אנחנו"** — מיר זענען דיין פאלק. ביי נעילה קומט דער "אבל" פון **"אתה"** — דער אייבערשטער: "אתה הבדלת אנוש מראש." דער אייבערשטער האט דעם מענטש אויסגעטיילט פון אנהייב.

2. **"אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו":** דער אייבערשטער האט זיך כביכול "אינטראדוסט" צום מענטש, אים באקאנט געמאכט, און אים געגעבן א כח **"לעמוד לפניך"** — צו שטיין פאר'ן בורא. דאס איז ענליך צו תהלים ח' — "מה אנוש כי תזכרנו" — מיר פארשטייען נישט פארוואס דער מענטש איז אזוי ספעציעל, אבער "מי יאמר לך מה תעשה" — מ'קען נישט זאגן פאר'ן אייבערשטן וואס צו טון.

3. **א כמעט "צידוק הדין" אויף דעם מענטש'ס גרויסקייט — און דערפון קומט מחילה:** דער נוסח איז כמעט א **צידוק הדין אויף דעם וואס דער אייבערשטער מאכט דעם מענטש אזוי גרויס**. דער אייבערשטער האט אליין מחליט געווען אז ער דארף מענטשן, ער האט זיי באשאפן מיט דעם כח "לעמוד לפניו" — ממילא, אויב זיי זינדיגן, איז דאס **זיין פראבלעם** כביכול. ער האט דאס געטון, ממילא מוז ער מוחל זיין. דאס איז א שטארקע טענה אינעם נוסח.

4. **אן אנדער קוק — די סתירה אין מענטש:** דער נוסח ברענגט ארויס א **גרויסע סתירה:** מיר זענען דעם מענטש אלס נאריש און שפל, אבער דער אייבערשטער וויל אז דער קליינער מענטש זאל זיין "לעמוד לפניך." תירוץ: **דער לשון פון תשובה** — דער נאריש-טיפש'ער מענטש איז געווען **נעכטן** ("אמש היה"), אבער **היינט**, דורך יום כיפור, ווערט ער פלוצלונג דער מענטש וואס קען שטיין פאר'ן אייבערשטן. דעריבער האט דער אייבערשטער **געמוזט געבן** דעם יום הכיפורים — אלס "קץ לכל חלאינו" — כדי דער נידריגער מענטש זאל קענען ווערן "לעמוד לפניך."

טז. "קץ ומחילה וסליחה לכל חטאינו" — ביאור

חידושים:

1. **צוויי טייטשן אין "קץ":**

- **טייטש א': א דעדליין** — א גאנץ יאר קען מען זינדיגן, און עס סאם פוינט קומט דער סוף, מ'דארף מוחל ווערן. "קץ ומחילה" זענען צוויי באזונדערע זאכן.

- **טייטש ב': דער סוף פון חטאים** — "קץ לחטאינו", דער מענטש הערט אויף צו זינדיגן. דאס שטימט מיט'ן רמב"ם'ס שיטה אז **די ערשטע זאך אין תשובה איז אויפהערן מיט'ן חטא** (עזיבת החטא).

2. **ראיה פון דעם נוסח אליין:** דער נעקסטער פסוק אין נוסח — **"למען נחדל מעושק ידינו ונשוב אליך בלב שלם"** — שטימט זייער גוט מיט טייטש ב': "קץ" = אויפהערן צו זינדיגן, "מחילה" = דער אייבערשטער'ס מחילה. מצד דעם מענטש איז א "קץ" (אויפהערן), מצד דעם אייבערשטן איז "מחילה."

3. **אבער דער רמב"ם אין הלכות תשובה** שרייבט "קץ **ומחילה וסליחה"** — מיט א וא"ו — וואס משמע אז "קץ" איז א באזונדערע זאך פון "מחילה", וואס שטיצט מער טייטש א'.

4. **א פארבינדונג צו דעם רמב"ם'ס גאנצע תשובה-שיטה:** די צוויי ווערטער — "קץ" (אויפהערן מיט חטאים) און "מחילה" (דער אייבערשטער'ס פארגעבונג) — ברענגען ארויס דעם רמב"ם'ס **גאנצע תורת התשובה** אין צוויי ווערטער.

יז. דער המשך פון נעילה-נוסח: "דרשו ה' בהמצאו"

פשט: דער נוסח ציטירט "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" — א רמז אז די טעג (עשרת ימי תשובה / יום כיפור) זענען ווען דער אייבערשטער איז "קרוב" און גרינג מוחל. "יעזוב רשע דרכו... וישוב אל ה' וירחמהו... כי ירבה לסלוח."

חידושים:

1. **"רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתם"** — דער אייבערשטער זוכט נישט דעם טויט פון רשעים, נאר זייער תשובה. שנאמר "חי אני נאום ה'... אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחיה."

2. **דער סיום:** "השיבנו... וקבלנו... מחול לנו וסלח כגודל חסדך" — און מ'גייט ווייטער צו "יהיו לרצון." ביי דעם יחיד איז דאס דער סוף; ביים שליח ציבור גייט ער צו "מחול לעוונותינו."

יח. הלכות עבודת יום הכיפורים — הלכה א: סדר הוידויים פון כהן גדול

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול איז מתוודה דריי מאל: אויף זיך, אויף זיך מיט זיינע ברידער כהנים, און אויף כלל ישראל. ער איז מתוודה אויפן פר (צוויי מאל) און אויפן שעיר המשתלח (איין מאל).

פשט: דער רמב"ם פסק'נט אז דער כהן גדול זאגט דריי וידויים אין סדר העבודה פון יום כיפור — צוויי אויפן פר און איינעם אויפן שעיר.

חידושים:

1. **צוויי שיטות אין וידוי — רמב"ם קעגן רש"י/תוספות:** דער רמב"ם פסק'נט אז דער ערשטער וידוי אויפן פר איז נאר אויף זיך אליין (בלי כהנים), און דער צווייטער וידוי אויפן פר איז אויף זיך מיט זיינע ברידער כהנים. רש"י און תוספות האלטן פארקערט: דער ערשטער וידוי אויפן פר איז שוין אויף זיך מיט כהנים, און דער צווייטער וידוי אויפן פר איז אויך אויף זיך מיט כהנים (ביידע מאל מיט כהנים). דער חילוק איז אויב דער ערשטער וידוי כולל כהנים אדער נישט.

2. **דער מקור פון דער מחלוקת — גמרא יומא:** די גמרא (יומא ל"ו ע"ב) ברענגט א ברייתא וואס זאגט „כך היה אומר: אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי" — דאס איז דער ערשטער וידוי. דער רמב"ם לערנט אז „אני וביתי" מיינט נאר ער אליין מיט זיין הויז (פרוי), אן כהנים. ערשט ביים צווייטן וידוי קומען צו „אני וביתי ובני אהרן עם קדושך."

3. **ר' יוסף קארו'ס קשיא אויפן רמב"ם:** דער כסף משנה פרעגט: אויב דער ערשטער וידוי איז נאר אויף זיך, פארוואס דארף מען א צווייטן וידוי אויף זיך מיט כהנים — לאז מען מאכן איין וידוי אויף אלעמען צוזאמען? תירוץ: דער רמב"ם הערט עס אויס פון דער ברייתא'ס לשון, וואס מאכט א קלארע חילוק צווישן דעם ערשטן און צווייטן וידוי.

יט. הלכות ב-ג: נוסח הוידוי — חטאתי, עויתי, פשעתי

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער נוסח פון וידוי איז „אנא השם, חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעוונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם..." ודער עולם ענטפערט „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד."

פשט: דער רמב"ם ברענגט דעם פולן נוסח פון וידוי, מיט דער סדר חטא-עוון-פשע, און דעם ענטפער פון דעם עולם.

חידושים:

1. **סדר חטא-עוון-פשע קעגן חכמים:** דער רמב"ם פסק'נט ווי ר' מאיר אז דער סדר איז חטאתי, עויתי, פשעתי — פון קלענערע צו גרעסערע עבירות (חטא = שוגג, עוון = מזיד, פשע = מרד). חכמים האלטן פארקערט: עויתי, פשעתי, חטאתי. דער רמב"ם פסק'נט ווי ר' מאיר כאטש בדרך כלל פסק'נט מען ווי חכמים.

2. **פארוואס פסק'נט דער רמב"ם ווי ר' מאיר — עטלעכע תירוצים:**

- (א) דער לחם משנה זאגט אז דער רמב"ם האט א גירסא אין דער ברייתא וואו ר' מאיר'ס שיטה איז אייגנטלעך דער שיטה פון חכמים (די נעמען זענען פארביטן).

- (ב) אנדערע מיינען אז דער רמב"ם לערנט אז דער פסוק „ויעבור ה' על פניו ויקרא... נושא עוון ופשע וחטאה" שטיצט ר' מאיר'ס סדר, ווייל דער פסוק גייט פון גרויס צו קליין (עוון, פשע, חטאה), און דער וידוי גייט פארקערט — פון קליין צו גרויס (חטא, עוון, פשע) — ווייל מ'איז מתוודה בדרך עולה.

- (ג) דער כסף משנה ברענגט אז אפשר איז דער רמב"ם מסתמך אויף דעם ירושלמי וואס שטיצט ר' מאיר'ס סדר.

3.

3. **„ככתוב בתורת משה עבדך" — וואס מיינט דאס?** דער רמב"ם ברענגט אז דער כהן גדול זאגט דעם פסוק „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו." עס ווערט דיסקוטירט צי דאס איז א חלק פון דער מטבע פון וידוי אדער א צוגאב.

4. **ברוך שם כבוד מלכותו — ביי שמיעת השם:** דער עולם האט געענטפערט „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ווען זיי האבן געהערט דעם שם המפורש פון כהן גדול'ס מויל. דאס איז א ספעציעלער דין פון יום כיפור, ווייל דער כהן גדול האט אויסגעזאגט דעם שם ככתבו.

כ. הלכות ד-ה: שם המפורש — ווי אזוי דער כהן גדול האט אויסגעזאגט דעם שם

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול האט אויסגעזאגט דעם שם ככתבו — דאס איז דער שם המפורש פון מ"ב אותיות (אדער י"ב אותיות). אין מקדש זאגט מען דעם שם ככתבו, אבער אין מדינה (אויסערהאלב מקדש) זאגט מען דעם כינוי.

פשט: דער רמב"ם דערקלערט אז דער שם המפורש וואס דער כהן גדול האט געזאגט ביים וידוי איז נישט דער רגיל'ער שם הוי"ה, נאר א לענגערער שם.

חידושים:

1. **וואס איז דער „שם המפורש"? — מחלוקת ראשונים:** דער רמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ו') שרייבט אז דער שם המפורש איז דער שם בן מ"ב אותיות. דאס איז א חידוש, ווייל פשוט קען מען מיינען אז דער שם המפורש איז דער שם הוי"ה (ד' אותיות). דער רמב"ם מיינט אז „שם המפורש" מיינט דער שם וואס „מפרש" (דערקלערט) דעם שם הוי"ה — דאס הייסט, דער שם בן מ"ב אדער בן י"ב אותיות.

2. **שם בן י"ב אותיות:** דער רמב"ם דערמאנט אויך א שם בן י"ב אותיות. די גמרא (קידושין ע"א) זאגט אז דעם שם בן י"ב אותיות פלעגט מען איבערגעבן „לכל אדם" (צו יעדן כהן), אבער ווען די „פרוצים" האבן זיך מערבה, האט מען עס נאר איבערגעגעבן צו „צנועי כהונה." דער שם בן מ"ב אותיות האט מען נאר איבערגעגעבן צו „צנועים" איין מאל אין זיבן יאר.

3. **דער שם הוי"ה ווי מ'לייענט אים — אדנות:** אין מדינה (אויסערהאלב מקדש) לייענט מען דעם שם הוי"ה מיטן כינוי „אדנות." דער רמב"ם פסק'נט אז אין מקדש האט מען געזאגט דעם שם ככתבו — דאס הייסט, מיט דער אמת'ער אויסשפראך.

4. **צי האט דער כהן גדול געזאגט דעם שם בן ד' אותיות אדער בן מ"ב?** עס ווערט דיסקוטירט אויב דער כהן גדול האט ביים וידוי געזאגט דעם שם הוי"ה (ד' אותיות) מיט זיין אמת'ער אויסשפראך, אדער דעם שם בן מ"ב אותיות. דער רמב"ם'ס לשון אין הלכות עבודת יום הכיפורים משמע אז ער האט געזאגט דעם שם ככתבו — וואס קען מיינען דעם שם הוי"ה מיט זיין ריכטיגער אויסשפראך. אבער אין הלכות יסודי התורה רופט דער רמב"ם דעם שם בן מ"ב „שם המפורש."

5. [Digression: **שם בן מ"ב אותיות אין דער קבלה** — דער שם בן מ"ב אותיות האט א שייכות צו „אנא בכח" (ר' נחוניא בן הקנה'ס תפילה), וואס האט מ"ב ווערטער, און די ראשי תיבות פון די ווערטער שטעלן צוזאמען דעם שם בן מ"ב.]

כא. הלכה ו: דער כהן גדול'ס קול ביים אויסזאגן דעם שם

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול האט אויסגעזאגט דעם שם בקול רם (מיט א הויכן קול), אבער שפעטער, ווען די כהנים זענען מער געווארן (אדער ווען „פרוצים" האבן זיך מערבה), האט ער אויסגעזאגט דעם שם בקול נמוך, און דער קול איז „נבלע" געווארן (פארשלונגען געווארן) צווישן דעם געזאנג פון די כהנים.

פשט: אין פריערדיגע צייטן האט מען דעם שם געהערט, אבער שפעטער האט מען עס פארבארגן.

חידושים:

1. **„נבלע בנעימת הכהנים":** דער רמב"ם דערקלערט אז דער כהן גדול האט דעם שם אויסגעזאגט אין א שטילן קול, און די כהנים האבן אין יענער צייט געזונגען, אזוי אז דער קול פון דעם שם איז „נבלע" (פארשלונגען) געווארן אין זייער געזאנג. דאס איז געווען א כוונה'דיגע מעשה כדי מ'זאל נישט הערן דעם שם.

2. **פארוואס האט מען עס פארבארגן?** ווייל „פרוצים" (אומווירדיגע מענטשן) האבן זיך מערבה, און מ'האט מורא געהאט אז דער שם וועט אויסגענוצט ווערן שלא כהוגן.

כב. הלכות ז-ח: גורל אויף די שעירים, שעיר המשתלח, שעיר לה'

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול שטעלט די צוויי שעירים ביים שער ניקנור, איינער לה' און איינער לעזאזל, ער לייגט גורלות, בינדט א לשון של זהורית אויפן שעיר המשתלח, און שיקט אים אוועק צו דער מדבר.

פשט: דער סדר פון די גורלות און דער שעיר המשתלח ווערט דערקלערט.

חידושים:

1. **לשון של זהורית — רויטער פאדעם:** דער כהן גדול האט א רויטן פאדעם (לשון של זהורית) געבונדן אויפן שעיר המשתלח. ווען דער שעיר איז אנגעקומען אין מדבר און אראפגעווארפן געווארן, האט דער פאדעם זיך פארוואנדלט פון רויט צו ווייס — א סימן אז די זינד זענען פארגעבן געווארן, ווי דער פסוק זאגט „אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו."

2. **שעיר המשתלח — כפרה אויף אלע עבירות:** דער שעיר המשתלח איז מכפר אויף אלע עבירות פון כלל ישראל — סיי קלות סיי חמורות, סיי שוגג סיי מזיד — בתנאי אז מ'טוט תשובה. אן תשובה איז ער נאר מכפר אויף קלות.

כג. הלכות ט-י: ווידוי אויפן שעיר המשתלח, שילוח השעיר

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול איז מתוודה אויפן שעיר המשתלח אויף אלע עבירות פון כלל ישראל, און דער שעיר ווערט אוועקגעשיקט מיט א „איש עתי" צום מדבר.

פשט: דער דריטער ווידוי איז אויפן שעיר המשתלח, פאר כלל ישראל.

חידושים:

1. **„איש עתי" — ווער שיקט דעם שעיר?** דער „איש עתי" איז א מענטש וואס איז פריער צוגעגרייט געווארן פאר דער שליחות. ער פירט דעם שעיר צום צוק (א שטיילער פעלז אין מדבר) און ווארפט אים אראפ.

2. **סוכות (בודיות) אויפן וועג:** עס זענען געווען סוכות (בודיות/שטאציעס) אויפן וועג פון ירושלים ביזן צוק, וואו מענטשן האבן געווארט, און זיי האבן באגלייט דעם איש עתי א שטיק וועג. דאס ווערט דערמאנט אין דער משנה.

כד. הלכות יא-יב: קריאת התורה, בגדי לבן, בגדי זהב

דער רמב"ם'ס ווערטע��: דער כהן גדול לייענט פון דער תורה (פרשת אחרי מות און פרשת „אך בעשור"), און ער טוישט זיינע בגדים — פון בגדי זהב צו בגדי לבן און צוריק — פינף מאל, מיט טבילות דערצווישן.

פשט: דער סדר פון בגדים-טוישן און טבילות ווערט דערקלערט.

חידושים:

1. **בגדי לבן פאר פנימיות'דיגע עבודות:** דער כהן גדול טראגט בגדי לבן (ד' בגדים — כתונת, מכנסיים, אבנט, מצנפת) פאר די עבודות וואס ער טוט אינעווייניג אין קודש הקדשים. פאר די אויסערלעכע עבודות טראגט ער בגדי זהב (ח' בגדים).

2. **פינף טבילות און צען קידושי ידים ורגלים:** יעדע מאל וואס דער כהן גדול טוישט בגדים, טובל ער זיך, און ער וואשט זיינע הענט און פיס (קידוש ידים ורגלים) פאר און נאך יעדער טבילה.

כה. הלכות יג-טו: קטורת אין קודש הקדשים

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול גייט אריין אין קודש הקדשים מיט דער מחתה (קוילן-פאן) און דער כף (לעפל מיט קטורת), ער שיט די קטורת אויף די קוילן, און דער גאנצער בית ווערט פול מיט רויך.

פשט: דער סדר פון הקטרת הקטורת אין קודש הקדשים ווערט דערקלערט.

חידושים:

1. **חפינה — מיט ביידע הענט:** דער כהן גדול נעמט א „מלא חפניו" קטורת — דאס הייסט, ער שעפט מיט ביידע הענט. דאס איז איינע פון די שווערסטע עבודות אין מקדש, ווייל ער מוז האלטן די מחתה אין איין האנט און שיטן די קטורת מיט דער אנדערער.

2. **„ולא יתכוין לצד זה ולא לצד זה" — ער זאל נישט מכוון זיין צו קיין זייט:** ווען דער כהן גדול שיט די קטורת, זאל ער נישט מכוון זיין צו א באשטימטע זייט, נאר ער זאל עס טון נאטירלעך.

כו. הלכות טז-יח: הזאת הדם אין קודש הקדשים

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער כהן גדול שפריצט (מזה) פון דעם בלוט פון דעם פר און פון דעם שעיר אויפן כפורת — אחת למעלה ושבע למטה.

פשט: דער סדר פון הזאות ווערט דערקלערט — איין מאל אויבן און זיבן מאל אונטן, סיי פון פר'ס בלוט סיי פון שעיר'ס בלוט.

כז. נוסח הווידוי — „אנא בשם" (שם המפורש אין ווידוי)

חידושים:

1. **ווי אזוי דער כהן גדול האט געזאגט „אנא בשם":** דער רמב"ם שרייבט אז דער כהן גדול האט געזאגט „אנא השם" — מיט דעם שם המפורש. דאס הייסט, אנשטאט צו זאגן „אנא ה'" (מיט דעם כינוי), האט ער אויסגעזאגט דעם שם שם כתבו. דער רמב"ם'ס נוסח אין ווידוי איז „אנא השם, חטאתי..." — דער „השם" דא מיינט דעם שם המפורש.

2. **עשר פעמים דעם שם:** דער כהן גדול האט אויסגעזאגט דעם שם המפורש צען מאל אין יום כיפור — דריי מאל אין יעדן ווידוי (דריי ווידויים = ניין מאל) און איין מאל ביים גורל. (עס ווערט דיסקוטירט ווי אזוי מ'רעכנט עס אויס.)

כח. ראש השנה — זכרון ליום ראשון, בריאת אדם הראשון, און דער פארבינדונג צו יום כיפור

פשט: ראש השנה איז א זכרון ליום ראשון — דער טאג וואס אדם הראשון איז באשאפן געווארן. דער אייבערשטער האט מוחל געווען אדם הראשון וואס האט געזינדיגט אין יענעם טאג, און האט צוגעזאגט אז ער וועט מוחל זיין די אידן א יעדע יאר.

חידושים:

1. **חטא אדם הראשון אלס יסוד פאר תשובה:** דער שטארקסטער ראיה אז א מענטש דארף תשובה איז דאס וואס דער ערשטער מענטש אליין האט געזינדיגט. דאס ווייזט אז חטא איז א חלק פון דער מענטשלעכער מציאות, און דערפאר מוז עס עקזיסטירן א יום כיפור — א טאג פון כפרה.

2. **דער נוסח פון נעילה "אתה הבדלת אנוש מראש" האט צוטון מיט בריאת אדם:** עס איז א **המשך צו בריאת אדם**. דער אייבערשטער האט דעמאלטס כביכול "מקרר" געווען דעם אדם, און עס **מוז קומען א יום כיפור** — ווייל אפילו אדם הראשון האט געזינדיגט, וואס איז די גרעסטע ראיה אז דער מענטש איז דער מענטש (שוואך מצד טבעו).

3. **שובבי"ם תעניתים און חטא אדם הראשון:** עס ווערט אויפגעברענגט א דעת אז די נ"ד תעניתים פון שובבי"ם האבן אויך צוטון מיט דעם סוד פון חטא אדם הראשון. ווייל ראש השנה איז דער טאג פון בריאת אדם, און דער

איבערשטער האט דעמאלטס אזוויי „מכיר" געווען דעם אדם — דאס הייסט, ער האט אנערקענט דעם מענטש מיט זיינע שוואכקייטן. אין דעם בילט זיך א דעת אז יום כיפור מוז נויטווענדיג עקזיסטירן אלס א המשך פון דער בריאה גופא.

4. **עצרת (שבועות) אלס שטיקל ראש השנה:** די גמרא זאגט אז עצרת איז א „תחלת השנה" — ספעציפיש א תחלת השנה לקליפה (פירות האילן). דאס ווערט דערמאנט אלס א צוגאב פונקט.

[Digression: דער משומד'ס וויץ]

עס ווערט דערציילט א מעשה פון א איד אין רוסלאנד וואס האט זיך מתנצר געווען (געווארן א קריסט), אבער האט אלץ געהאלפן אידן — ער האט געזאגט אז נישט אלע בלוט-בלבולים זענען אמת, וכדומה. רבי יצחק אלחנן האט אים געשריבן **"כי לכך נוצרת"** — א ווארטשפיל: "נוצרת" קען מיינען "באשאפן געווארן" אדער "געווארן א נוצרי (קריסט)" — נישט פאר דעם ביסטו געווארן א קריסט, כדי צו העלפן אידן? דער משומד האט צוריקגעענטפערט: **"עד שלא נצרתי איני כדאי, ואחר שנצרתי כאילו לא נצרתי"** — פאר'ן קריסטלען האט קיינער נישט גערעדט מיט מיר, און נאך'ן קריסטלען איז ווי איך האב זיך נישט געקריסטלט (ווייל איך העלף אידן). דאס איז א ווארטשפיל אויף דעם נוסח "עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי."

סיום

עס ווערט אויסגעדריקט א געפיל אז דאס לערנען רמב"ם'ס הלכות וועגן יום כיפור ברענגט אראפ א געוויסע השפעה — כפרה, מחילה, סליחה וכפרה פאר יעדן איינעם, א גוט געבענטשט יאר.

תמלול מלא

נוסח התפילה פון יום כיפור — ברכה אמצעית, מוסף, און מנהג הזכרת קרבנות

הקדמה

Speaker 1:

מיר לערנען סוף ספר אהבה אין רמב"ם, נוסח התפילה. אין ספר אהבה האט דער רמב"ם געלערנט הלכות תפילה, דא ביי די ענד האט ער אונז געגעבן די גאנצע נוסח התפילה. מיר האלטן יעצט ביי די תפילה פון יום כיפור.

איידער מיר גייען ווייטער, ווילן מיר מציין זיין לשבח די ספאנסאר פון אונזער שיעור, אונזער ידיד ר' יואל ווערצבערגער, מיט אלע אנדערע שותפים לדבר מצוה, מהם ילמדו וכן יעשו.

ברכה אמצעית פון יום כיפור — ערבית, שחרית, מנחה, נעילה

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם אזוי: ברכה אמצעית. די ברכה אמצעית, נישט די... מיר האבן געלערנט אז די נוסח מיוחד פאר שבת און יום טוב האט מען געמאכט פאר א ברכה אמצעית, די איין ברכה וואס מ'מאכט אנשטאט די אלע שאלת צרכים פון די וואכן. דאס איז די ברכה אמצעית פון יום צום הכפורים ביי די פיר תפילות דערפון. מוסף האט אן אנדערע, אבער ערבית, שחרית, מנחה, נעילה איז די נוסח: **"אתה נתת לנו כל אמן, ורצית בנו כלשונות, קדשתנו במצותיך"**.

לאמיר עס טרייען צו מאכן אביסל פשוט'ער. ס'איז די זעלבע נוסח ביז... יא. אקעי.

סטרוקטור פון ברכה אמצעית — פתיחה, מיטל, סיום

Speaker 1:

רייט, סאו לאמיר זאגן קלאר, מ'דארף נישט זאגן אלע ווערטער, מיר וועלן עס מאכן סימפלער. די מיטלסטע ברכה האט אזוויי אלעמאל א התחלה מיט א סוף, רייט? עס הייבט זיך אן כמעט אלעמאל, נישט כמעט אלעמאל, אלעמאל הייבט זיך אן "אתה בחרתנו", און מ'זאגט "ותתן לנו" דעם געווויסן יום טוב, און מ'זאגט א געוויסע דיסקריפשאן פון די זמן, אזוויי פסח זאגט מען "זמן חירותנו", יעדע יום טוב מיט זיין יוניק... יא.

סאו דאס איז די ערשטע חלק. נאכדעם קומט אלעמאל פארשידענע תפילות אדער פסוקים וואס מ'דערמאנט, אדער תפילות. שבת, פסוקים פון שבת. יום טוב זאגט מען נישט קיין פסוקים, מ'זאגט נאר יעלה ויבוא. ס'איז אן אינטערעסאנטע שאלה פארוואס יעדע יום טוב זאל מען נישט זאגן עפעס א פסוק וואס האט מיט יום טוב.

און נאכדעם קומט א סיום, אזוויי א תפילה. שבת, כמעט אלעמאל זאגט מען "קדשנו במצותיך", די שטיקל. און די חתימה וואס מ'איז מזכיר די טאג, אדער שבת, אדער מקדש ישראל והזמנים, אדער ראש השנה האט זיך די נוסח פון מלך על כל הארץ וכו'.

יום כיפור'ס ברכה אמצעית — די דריי חלקים

Speaker 1:

סאו יום כיפור גייט די זעלבע זאך, הייבט זיך אן אתה בחרתנו, ווען ס'קומט צו "את יום", זאגט מען **"את יום הכיפורים הזה"**. ווען ס'קומט צו וואסערע נושא איז דא אין די טאג, זאגט מען דעם שטיקל **"למחילה ולסליחה ולכפרה על כל עונותינו"**. יא? נאכדעם קומט "גרש יגרש", נאכדעם קומט נאך א תפילה, א ספעציעלע תפילה פון יום כיפור, וואס מ'דערמאנט אויך פסוקים פון יום כיפור, וואס דאס איז די תפילה **"מחל לעוונותינו"**. נאכדעם, סאטש, דאס איז די תפילה מיוחדת פון יום כיפור, וואס יום טוב למשל בעט מען דא אז דער אייבערשטער זאל אונז געבן די ברכה פון יום טוב, דאס איז א כלליות'דיגע ברכה, מ'בעט פאר שפע, און דא בעט מען די מתנה פון דעם יום טוב, די "מחל לעוונותינו". יא, בערך אזוי איז די סדר. און אין ראש השנה בעט מען אויף מלכות דא.

און טשערי יום טוב האט עפעס א געוויסע דבר מיוחד וואס מ'בעט פאר די קדושת היום, וואס איז כללי פאר שבת און יום טוב.

Speaker 2:

"והשיאנו" מיינסטו?

Speaker 1:

יא, זעסט, דאס איז במקום "והשיאנו". די "מחל לעוונותינו" איז במקום "והשיאנו". און במקום פון די ראש השנה איז דארטן דא די... "ובצדקתם ברנו יגילו", יא, די מלכות שמים איז אנשטאט די שטיקל?

Speaker 2:

ניין, ראש השנה יענץ זאגט מען ביי אתה קדוש. ראש השנה איז נישטא, ס'איז דא די שטיקל וואס מ'זאגט ראש השנה זאגט מען אויך יום כיפור, "אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו".

Speaker 1:

אה, אה, אה, אה, אקעי.

Speaker 2:

אבער יא, עפעס אזוי.

דיסקוסיע: פסוקים אין ברכה אמצעית — שבת, יום טוב, יום כיפור

Speaker 1:

ס'איז דאך נאר יום כיפור דערמאנט מען פסוקים פון די יום טוב, **"כי ביום הזה יכפר עליכם"**, אין די רעגולער שמונה עשרה.

ס'איז זייער אינטערעסאנט, ווייל ביי שבת האט מען געמאכט דריי סארטן פסוקים, עט ליעסט צוויי.

Speaker 2:

דריי, צוויי, יא, מנחה און ביינאכט און צופרי, יא. און יום טוב נאר...

Speaker 1:

מנחה איז פשוט.

Speaker 2:

אה, מוסף, די קרבנות. אה, מ'וואלט דאך געקענט מאכן די עצם צווי פון די יום טוב. רייט. אבער יום כיפור איז מען ממשיך אין שבת, אוקעי? יום כיפור איז א בחינה פון שבת, ס'איז דא א קאנעקשאן. און דאס איז אלעס. נאכדעם פירט מען אויס, און די סיום הברכה איז אפילו די לענגסטע סיום, ס'איז אינטערעסאנט, ווייל יום כיפור זאגט מען "מלך על כל הארץ" אזוויי ראש השנה, און אויך האט מען צוגעלייגט "סלח נא לעוון העם הזה", און נאכדעם די נארמאלע חתימה פון א יום טוב, "מקדש ישראל ויום הכיפורים".

נוסח "מחל לעוונותינו" — די תפילה מיוחדת פון יום כיפור

Speaker 1:

סאו בעיסיקלי, מ'דארף ליינען די שטיקל "מחל לעוונותינו". ס'איז די איינציגסטע חידוש וואס איז דא. **"מחל לעוונותינו, אלקינו ואלקי אבותינו"**, אזוי איז אייביג די פתיחה פון די סארט תפילות. **"מחל לעוונותינו ביום צום הכיפורים הזה"**. מ'דערמאנט אויך פריער "ביום צום", נישט דא ווידער, נאר דא, "ביום צום הכיפורים הזה".

בכלל, די מחילה האט צוטון מיט די צום. ס'איז נישט אזוי ווי למשל די מצוות שביתת יום טוב, די עצם זאך איז נישט דווקא אלס די צום. די מחילה מיט די צום זענען קאנעקטעד. די תענית איז עפעס אן ענין פון תשובה, און ס'איז אן ענין פון מחילה. **"מחל לעוונותינו ביום צום הכיפורים הזה, ומחה והעבר פשעינו מנגד עיניך"**. נעם אוועק די פשעים מנגד עיניך. **"כאמור, אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני"**, אזוויי ס'שטייט אין פסוק, "אנכי אנכי", דער אייבערשטער זאגט אזוי, "הוא מוחה פשעיך למעני", ער מעקט אויס די פשעים פון אידן למען כבוד השם, **"וחטאתיך לא אזכור"**.

"ונאמר", נאך א פסוק וואס דער אייבערשטער זאגט פאר אידן, **"מחיתי כעב פשעיך"**, איך האב אויסגעמעקט דיינע פשעים אזוויי א וואלקן וואס גייט אדורך, **"וכענן חטאותיך"**, אן אנדערע סארט וואלקן, **"שובה אלי כי גאלתיך"**. דער אייבערשטער זאגט פאר א איד, דו קענסט שוין צוריקקומען, איך האב דיך שוין מוחל געווען. א מענטש זאל שוין טראסטן אז זיין תשובה ווערט שוין אנגענומען, ער קען שוין צוריקקומען.

"וכתוב, כי ביום הזה יכפר עליכם", ס'שטייט אויף יום כיפור, "כי ביום הזה יכפר עליכם", די טאג יום כיפור איז די טאג וואס דער אייבערשטער איז מכפר, **"לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו"**. **"כי אתה סלחן לישראל מן העולם"**, פון די גאנצע וועלט איז דער אייבערשטער נאר מוחל פאר אידן, "מן העולם", פון אייביג. ס'מיינט, דו ביסט שוין לאנג א סלחן לישראל, דו טוסט עס שוין אזוי לאנג. מצרים ועד הנה, יא? און מוחל על כל עונותינו, נישט מוחל געווען די שבטים. אינטערעסאנט, די ווארט "ישורון" ווערט דערמאנט אפאר מאל ביי דאווענען, מער ווי אנדערע. מלך ישראל, דער פארקערטער, ישראל, ישורון איז, מ'וויל מאכן א מליצה, מ'וויל האבן אזוי ווי סלחן ומוחלן, ווייל מען האבן אויך א שם נרדף פאר ישראל. ומלכותך אין לנו מלך אלא אתה.

סיום הברכה — מלוך על כל העולם כולו

Speaker 1:

און מ'גייט נאכדעם, זאגט מען די נעקסטע ברכה די זעלבע פון ראש השנה, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, מיט די סיום איז די זעלבע ווי שבת, קדשנו במצותיך, און די ענד איז מלך על כל הארץ מוחל וסולח לעונות עמך בית ישראל ומקדש ישראל ויום הכפורים. האבן מיר יעצט געטון די נוסח פון די שמונה עשרה פון יום כיפור, די ערבית, שחרית און מנחה. און יעצט גייען מיר זען די מוסף פון יום כיפור.

ברכה אמצעית פון מוסף יום כיפור

Speaker 1:

וואס איז, לאמיר עס כאטש מאכן סימפל, איך מיין אז מוסף איז נישטא גארנישט וואס צו מחדש זיין. די מוסף פון מוסף איז בערך אזוי ווי מוסף פון יעדן יום טוב, און דו האסט א חלק מיט די תוספות תפלה וואס מ'זאגט אין אלע תפלות פון יום כיפור, ווי למשל מ'זאגט "אתה בחרתנו", מ'זאגט "פרוח את עניי", מ'זאגט "מוסף צום מכפר זיין", און נאכדעם זאגט מען "מחל עונותינו", מ'זאגט "מלוך על כל העולם כולו בכבודך", מ'זאגט "קדשנו", און דאס איז אלעס. ס'איז נישטא קיין נוסח וואס מ'ווייסט נאכנישט. איך מיין אז מ'קען גיין צו די נעקסטע זאך.

מנהג העם — הזכרת פסוקי קרבנות אין מוסף

דער רמב"ם'ס שיטה: "כמו שכתבת עלינו בתורתך" — חיוב אדער מנהג?

Speaker 1:

דא איז דא א חידוש, א וויכטיגע זאך וואס מיר האבן שוין באמערקט א גאנצע צייט וואס מיר האבן געלערנט מוסף, גייט דער רמב"ם אונז פיינעלי זאגן וואס איז די מעשה מיט די... ס'איז נישט געשטאנען "כמו שכתוב על ידי עבדך", ס'איז נישט געשטאנען נאכדעם די פסוק. זאגט דער רמב"ם יעצט, דערציילט אונז אז פריער האב איך דיר געגעבן די קיצור, נהגו העם, די פאלק פילט זיך נישט די קיצור, איך האב דיר געגעבן די הלכה, רייט? געדענקסטו? וואס איז די לעצטע מוסף וואס דער רמב"ם האט געברענגט די הלכה? זאגט ער, נאך אלע מוספים, נישט די הלכה, די נוסח. נאך די נוסח פון אלע מוספים זאגט ער אונז א געוויסע מנהג נוסף אויף די חיוב. די נוסח וואס ער זאגט יעצט איז די חיוב, נאכדעם געבט ער צו א מנהג העם וואס מ'פירט זיך ביי אלע מוספים, נישט נאר יום כיפור. ביי אלע מוספים, "כמו שכתוב על ידי עבדך". איך געשטימט נאר מיט דעם צולייגן. אבער דער רמב"ם האט עס נישט ארייגעלייגט פריער אין די נוסח. פארוואס נישט?

Speaker 2:

גדולים וסליבן זיין... אמייל מלוהזכר... אקעי, ווי בלוהזכר... אבער ווערבו עס שטייט אין דער תורה? אמייל מושן כמשה כסף. אן, ס'איז נישט קיין חיוב, ווייל כמשה לעמד זיין וסליבן אליין איז גענוג גוט. איך געב מיר דעם מסבים, אזוויי דו האסט געשריבן אין די תורה. אויב מען וויל, קען מען עקטשולי קוואטן די תורה דא, ס'איז פאסט זייער גוט אריין. אבער אז מען וויל נישט אזוי נכו' גוט. איך מיין, אומ לא הזכר...

הסבר: די נוסח פונקציאנירט אן די פסוקים

Speaker 1:

רעט רעט, ס'זאג נאכאמאל דער נהג יואם, קאס איז אים קאנפיוזד. פריער נהג יואם בכל'ס פריעלס על הספון, דער פאלק פירט זיך ביי אלעם הספון, שבת ים טוב, אז ווען מען זאגט דער שטיקל ווי ס'שטייט משה כסף תליני מסורת סך אזא משה עבדך, מסכיר קרבנות, עושה יואם, כמושה איין כסיבן בתורה. ברענגט ער, זאגט מען, וקורם עושה הפסוקים, דערמאנט מען וועלכע קרבנות. מען זאל נאכט שטאם אפפן אז אונזער תפילה זאל ווערן אנגענומען ווי קרבנות און די אויבערשטע וואשינג וואס די קרבנות זענען. נאר מען ברענגט דער פסוק, מען זאגט וועלכע קרבנות, מען זאגט די שני סעורים, מען ברענגט דער פסוק, כורא עושה מפסוקים. יא, מען זאגט נעשה ונעקלע לפניך, אז ווען עס מתמוקדזשער קומען האט מען טון, כמושה כסיבטא בזורזיך, און נאכדעם זאגט מען, אונז זאגן א ווארט כעמור, ביי אונז, אונז לייגן יא צו נאך א ווארט אז ס'ויל קאנעקטן דיך אין דער פסוק. אה, כעמור. דער רבנים, איך ווייש אויב האט געזאגט כעמור, אדער עפעס אזוי, ער זאגט פלעין, כמושה כסיבטא? וואס האסטו געשריבן? געשריבן אזוי און אזוי. דייג גוט. אבער... אמיראויסקער, אויב עס האט ער נישט דערמאנט דער פסוק, ער האט נאך געזאגט כמושה כסיבטאווערנדיגער

רצוותי חכה, וויינער צורך דארף ער נישט. מוז יוצא, די תפלה האט א משמעות אן אים אויך. איין גוט. און ס'זעהט אויך אויס פון די לשון דער רבים ברענגט, ער ברענגט אז עס איז בעצים הרי שלמה, וואס זאגט די הלכה. אבער ס'זעהט אויס אז דער רבים האט פארשטאנען אז ס'איז בכלל נישט קיין חיוב, ווייל נישט וואלט ער עקסט דארף זאגן פריער ווי מיין עסקער, און נאכט אים זאגן אז עס איז מיט די עובד נישט. עס זאגט אסאך הכל אז די נסח, די עיקר נסח פון דער רבים איז נאך כמושה כסבתאוואר וסורתאוואר, איז דא א מנהג אז מ'זאגט אויכעט די נוסח, און ביום להזכיר לכאורה גייט אויף דעם מנהג. אפילו לפי דעם מנהג, ס'איז א חידוש, איך ווייס שוין וואס איך האב גערעדט, אפילו לפי דעם מנהג, אויב מ'האט געזאגט און מ'געדענקט נישט די פסוק, דאס איז א גוטע זאך, מענטשן אסאך מאל האבן נישט קיין מחזור סוכות חול המועד, מ'דארף געדענקען פונקטליך וועלכע טאג ס'איז, און אויב איינער האט נישט, קען ער זאגן "משה קיבל תורה מסיני".

נוסח הוידוי פון יום כיפור

Speaker 1: רזי עולם, ותעלומות סתרי כל חי. אתה חופש כל חדרי בטן, ורואה כליות ולב, ואין כל דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך.

דו ווייסט אלעס. דו ווייסט די סודות פון די וועלט, דו ווייסט די פארבארגענע זאכן פון יעדן לעבעדיגן. דו זוכסט אויס אלע חדרי בטן — דו זעסט די כליות און די הארץ. קיין זאך איז נישט פארבארגן פאר דיר, און קיין זאך איז נישט נסתר פון דיינע אויגן.

Speaker 2: יא.

Speaker 1: ובכן יהי רצון מלפניך, ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתמחול לנו על כל חטאתינו, ותכפר לנו על כל עוונותינו, ותסלח לנו על כל פשעינו.

דאס איז די בקשה: זאלסט אונז מוחל זיין אויף אלע חטאים, מכפר זיין אויף אלע עוונות, וסולח זיין אויף אלע פשעים.

"על חטא" — פרטיות'דיגער וידוי

Speaker 1: יעצט קומט די "על חטא", וואס איז א מער פרטיות'דיגער וידוי:

ועל חטא שחטאנו לפניך בשגגה, ועל חטא שחטאנו לפניך בזדון.

אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט פאר דיר בשגגה, און אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט פאר דיר בזדון.

ועל חטא שחטאנו לפניך בסתר, ועל חטא שחטאנו לפניך בגלוי.

אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט אין סתר, און אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט בגלוי.

ועל חטא שחטאנו לפניך באונס, ועל חטא שחטאנו לפניך ברצון.

אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט באונס, און אויף די חטא וואס מיר האבן געזינדיגט ברצון.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן עשה.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר עשה — א מצות עשה.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה שניתק לעשה.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר א לא תעשה שניתק לעשה — א לא תעשה וואס קען פאררעכט ווערן דורך א מצות עשה.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר א לא תעשה.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן קרבן.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר א קרבן.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מלקות ארבעים.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר מלקות ארבעים.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מיתה בידי שמים.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר מיתה בידי שמים.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהן כרת.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר כרת.

ועל חטאים שאנו חייבין עליהם ארבע מיתות בית דין — חנק והרג שריפה וסקילה.

אויף די חטאים וואס מיר זענען חייב דערפאר ארבע מיתות בית דין — חנק, הרג, שריפה, און סקילה.

Speaker 2: דאס איז א ליסט פון אלע מיני עונשים וואס מ'קען זיין חייב דערפאר.

Speaker 1: יא. און דערנאך קומט נאך א שטיקל:

על הגלויים לנו, ועל שאינן גלויין לנו.

אויף די וואס זענען גלוי פאר אונז, און אויף די וואס זענען נישט גלוי פאר אונז.

הגלויים לנו כבר אמרנום לפניך ה' אלקינו, ושאינן גלויין לנו חטאנו על כולם.

די וואס זענען גלוי פאר אונז האבן מיר שוין געזאגט פאר דיר, ה' אלקינו. און די וואס זענען נישט גלוי פאר אונז — מיר האבן געזינדיגט אויף זיי אלעמאל.

ואתה יודע כל הנסתרות, ככתוב "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת".

און דו ווייסט אלע נסתרות, ווי עס שטייט געשריבן: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת".

כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון, ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח.

ווייל דו ביסט דער סלחן פאר ישראל און מחלן פאר די שבטי ישורון, און אן דיר האבן מיר נישט קיין מלך וואס איז מוחל וסולח.

"אלקי, עד שלא נוצרתי"

Speaker 1: דערנאך קומט א שטיקל וואס איז זייער באקאנט:

אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי.

מיין גאט, פאר איך בין געבוירן געווארן בין איך נישט געווען כדאי.

ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי.

און איצט וואס איך בין געבוירן געווארן, איז עס ווי איך וואלט נישט געבוירן געווארן.

עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי.

איך בין שטויב אין מיין לעבן, קל וחומר אין מיין טויט.

הרי אני לפניך ה' אלקי ככלי מלא בושה וכלימה.

איך שטיי פאר דיר, ה' אלקי, ווי א כלי וואס איז פול מיט בושה און כלימה.

יהי רצון מלפניך שלא אחטא.

זאל זיין דיין ווילן אז איך זאל נישט זינדיגן.

ומה שחטאתי מרוק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי ייסורין.

און וואס איך האב געזינדיגט, זאלסטו אויסמעקן אין דיינע גרויסע רחמים, אבער נישט דורך ייסורין.

יהיו לרצון אמרי פי וגו'.

זאלן זיין לרצון די ווערטער פון מיין מויל וכו'.

מקום הוידוי — ווען און ווו מ'זאגט דעם וידוי

Speaker 1: יעצט זאגט דער רמב"ם ווען מ'זאגט דעם וידוי:

כסדר הזה מתודה בערבית ושחרית ומוסף ומנחה, בין יחיד בין שליח צבור.

אין דעם סדר איז מען מתוודה ביי ערבית, שחרית, מוסף, און מנחה — סיי א יחיד, סיי א שליח ציבור.

והיחיד אומר וידוי זה אחר תפילתו, אחר שגומר שים שלום, קודם שיפסע שלש פסיעות.

און דער יחיד זאגט דעם וידוי נאך זיין תפילה, נאכדעם וואס ער ענדיגט שים שלום, פאר ער פסיע'ט די דריי פסיעות.

Speaker 2: דאס הייסט ביי אונז זאגט מען עס אין די שמונה עשרה אריין, נישט נאך די שמונה עשרה.

Speaker 1: יא, ביי אונז איז דער מנהג אנדערש. דער רמב"ם זאגט אז א יחיד זאגט עס נאך די שמונה עשרה, נאך שים שלום, פאר די דריי פסיעות.

ושליח ציבור אומרו באמצע ברכה אמצעית, קודם שיאמר "אלקינו ואלקי אבותינו מחול לעוונותינו וכו'".

און דער שליח ציבור זאגט עס אין מיטן פון די ברכה אמצעית, פאר ער זאגט "אלקינו ואלקי אבותינו מחול לעוונותינו וכו'".

מתודה וידוי כסדר הזה ואחר כך אומר "מחול לעוונותינו ביום צום הכיפורים וכו'".

ער איז מתוודה דעם וידוי אין דעם סדר, און דערנאך זאגט ער "מחול לעוונותינו ביום צום הכיפורים וכו'".

Speaker 2: דאס הייסט דער שליח ציבור זאגט עס אין די ברכה אמצעית אריין, פאר "מחול לעוונותינו".

Speaker 1: יא, פונקט אזוי.

נוסח וידוי נעילה — א באזונדערער נוסח

Speaker 1: יעצט קומט א באזונדערער נוסח פאר נעילה:

בנעילה מתודה כסדר הזה, אומר:

ביי נעילה איז מען מתוודה אין דעם סדר, מ'זאגט:

מה נאמר לפניך יושב מרום, מה נספר לפניך שוכן שחקים.

וואס זאלן מיר זאגן פאר דיר, יושב מרום? וואס זאלן מיר דערציילן פאר דיר, שוכן שחקים?

כי עוונותינו רבו מלמנות, וחטאתינו עצמו מלספר.

ווייל אונזערע עוונות זענען צו פיל צו ציילן, און אונזערע חטאים זענען צו שטארק צו ספר'ן.

Speaker 2: דאס איז א נייער טאן. פריער האט מען געזאגט "הלא הנסתרות והנגלות אתה יודע" — דו ווייסט דאך אלעס. דא זאגט מען "עוונותינו רבו מלמנות" — מיר קענען נישט אפילו ציילן ווי פיל עס איז.

Speaker 1: יא, דאס איז א שטארקערער לשון. דאס איז פאר נעילה, די לעצטע תפילה פון יום כיפור.

מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקנו, מה מעשינו.

וואס זענען מיר? וואס איז אונזער לעבן? וואס איז אונזער חסד? וואס איז אונזער צדקה? וואס זענען אונזערע מעשים?

מה נאמר לפניך ה' אלקינו.

וואס זאלן מיר זאגן פאר דיר, ה' אלקינו?

הלא כל הגבורים כאין לפניך, ואנשי השם כלא היו.

הלא אלע גיבורים זענען ווי גארנישט פאר דיר, און מענטשן פון נאמען זענען ווי זיי וואלטן נישט געווען.

וחכמים כבלי מדע, ונבונים כבלי השכל.

און חכמים זענען ווי אן מדע, און נבונים זענען ווי אן שכל.

כי כל מעשינו תוהו וימי חיינו הבל לפניך, ככתוב בדברי קדשך "ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל".

ווייל אלע אונזערע מעשים זענען תוהו און אונזערע טעג פון לעבן זענען הבל פאר דיר, ווי עס שטייט געשריבן אין דיינע הייליגע ווערטער: "ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל".

Speaker 2: דאס איז זייער א שטארקע שפראך. דער מענטש איז נישט בעסער פון א בהמה, אלעס איז הבל.

Speaker 1: יא. אבער דערנאך קומט די צווייטע זייט:

אבל אתה הבדלת אנוש מראש, ותכירהו לעמוד לפניך.

אבער דו האסט אויסגעקליבן דעם מענטשן פון אנהייב, און דו האסט אים דערקענט צו שטיין פאר דיר.

כי מי יאמר לך מה תעשה, ואם יצדק מה יתן לך.

ווער קען דיר זאגן וואס דו זאלסט טון? און אויב ער איז צדיק, וואס גיט ער דיר?

ותתן לנו ה' אלקינו את יום הכיפורים הזה קץ מחילה לכל חטאתינו.

און דו האסט אונז געגעבן, ה' אלקינו, דעם יום הכיפורים הזה אלס א סוף און מחילה פאר אלע אונזערע חטאים.

למען נחדל מעושק ידינו, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

כדי מיר זאלן אויפהערן פון עושק ידינו, און מיר זאלן זיך אומקערן צו טון די חוקים פון דיין ווילן מיט א גאנץ הארץ.

כדבר שנאמר "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב, יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלקינו כי ירבה לסלוח".

ווי עס שטייט געשריבן: "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב, יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלקינו כי ירבה לסלוח".

ואתה אלוה סליחות, טוב ומטיב, חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד, מרבה להשיב.

און דו ביסט דער גאט פון סליחות, גוט און מטיב, חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד, מרבה להשיב.

רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן, שנאמר "חי אני נאם ה' אלקים אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל".

דו ווילסט די תשובה פון רשעים און דו ווילסט נישט זייער טויט, ווי עס שטייט געשריבן: "חי אני נאם ה' אלקים אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל".

השיבנו וקבלנו ומחול לנו וסלח כגודל חסדך.

קער אונז אום און נעם אונז אן, און זיי אונז מוחל און זיי אונז סולח לויט דיין גרויס חסד.

יהיו לרצון אמרי פי וגו'.

זאלן זיין לרצון די ווערטער פון מיין מויל וכו'.

Speaker 2: דאס איז א שיינער נוסח פאר נעילה. ס'איז מער א טאן פון בקשה און תחנונים ווי די אנדערע וידויים.

Speaker 1: יא. דאס איז די לעצטע תפילה פון יום כיפור, און מ'זאגט עס מיט א שטארקערע געפיל.

Speaker 2: און דאס איז דער סוף פון די הלכות תפילה ונוסח הברכות פון יום כיפור?

Speaker 1: יא, דאס איז דער סוף פון די נוסחאות פון יום כיפור. דער רמב"ם האט אונז געגעבן די גאנצע נוסח פון ערבית, שחרית, מוסף, מנחה, און נעילה, מיט די וידויים וואס מ'זאגט ביי יעדע תפילה.

"יודע רזי עולם וחופש כל חדרי בטן" — הקדמה צום ווידוי

Speaker 1:

ווייל דער אייבערשטער איז **חופש כל חדרי בטן**, ער קען זוכן אינעווייניג אין די בויך, און ער זעט וואס טוט זיך אין הארץ און אין די קידניס, אין די נירן וואס זענען יועצות. **אין כל דבר נעלם ממך**, קיין שום זאך איז נישט באהאלטן, **ואין נסתר מנגד עיניך**.

יא, דאס הייסט אז דאס איז אן הקדמה: דו ווייסט אלע מיינע חטאים, און איך גיי יעצט אויסרעכענען א חלק פון זיי. יא?

Speaker 2:

איך וואלט געטראכט אז אפשר דאס מיינט צו זאגן, דער אייבערשטער ווייסט די כוונה. וואס דאס איז **רזי עולם**, מיינט נישט נאר וואס טוט זיך אין די חדרי חדרים. ס'איז דאך דא זאכן וואס א מענטש טוט, ער ווייסט נישט וואס ער האט עכט געמיינט. דער אייבערשטער ווייסט צו האסטו געמיינט לטובה אדער לרעה. דאס איז די עיקר זאך, **יודע תעלומות**.

Speaker 1:

אהא, אינטערעסאנט. דאס הייסט, ס'איז דא זאכן וואס א מענטש זאגט "על חטא" אויף, און באמת, דו ווייסט די חשבונות, קען זיין אז דער אייבערשטער קוקט עס אן ווי דאס איז גאר געווען א מצוה. און ער גייט נעמען פון זיינע עבירות און אריינלייגן ביי זיינע מצוות.

יא, ס'איז דא אזא ענין, אז אפילו נישט אמאל ווייס איך פונקטליך מיין מצב, דו ווייסט נאך בעסער ווי מיר.

Speaker 2:

אהא, ס'איז דא אסאך זאכן וואס אפילו אן אנדערער מענטש קען נישט וויסן. א מענטש טוט א זאך, ס'איז א לויט די... צו ער האט געמיינט לשמה אדער ער האט געמיינט פאר זיך. דער אייבערשטער ווייסט. אפשר א מענטש ווייסט נישט אלעמאל. דער אייבערשטער ווייסט. יא.

"יהי רצון ורחמים מלפניך"

Speaker 1:

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתמחול לנו את כל חטאתינו, ותכפר לנו את כל עונותינו, ותסלח לכל פשעינו. יהי רצון ורחמים.

יא, ער זאגט דא נאר "יהי רצון", יא.

Speaker 2:

יא, אבער ס'זעט אויס אז ס'איז א תוספת פון די מחילת עונות. פריער האט ער אויך וועז אין די נוסח פון שמונה עשרה פון... פון... מ'בעט מחילת עוונות, איז אויפגעשטאנען רחמים? איך געדענק נישט.

Speaker 1:

דער רמב"ם זאגט "מלך רחמן וסלחן", ער האט עפעס אזוי. אבער ניין, "יהי רצון". אלעמאל טוהט מען נוצן "יהי רצון מלפניך". דאס איז די ערשטע מאל וואס איך האב געהערט אין מיין לעבן א נוסח "יהי רצון ורחמים מלפניך".

דער רמב"ם'ס "על חטא" — קאטעגאריעס אנשטאט ספעציפישע חטאים

Speaker 1:

דא האט דער רמב"ם אזא חטא אסאך קירצער פון אונזער ליסט, אסאך מליצות יום כיפור. איך האב נישט קיין כח צו זאגן די לאנגע על חטא, איך זאג דער רמב"ם'ס נוסח.

אין דער רמב"ם'ס נוסח איז נישט חטאים, ס'איז נאר קאטעגאריעס פון חטאים.

Speaker 2:

קוק, אונז זאגן דאס אין די ענד. אונז האבן אין אונזער על חטא איז דא, אונז זאגן וויפיל גייט עס? ס'איז דא צוויי אלף בית'ס, יא? אונז זאגן דאפלט אלף בית'ס, ביי די וועגן, און אויף יעדע איינס זאגט מען א גאנצע על חטא. און נאכדעם זאגט מען די עפעס א ווערסיע פון דעם. דאס איז די סוף פון די על חטא. דאס איז די סוף, רייט?

Speaker 1:

וועז ס'איז אין די סוף, יא. זאגט ער אזוי, על חטא איז נישט געוויסע חטאים, דאס איז סארט חטאים.

"על חטא שחטאנו לפניך בשוגג, ועל חטא שחטאנו לפניך בזדון, באונס, וברצון". אונס איז וועז מ'האט עס נישט געטוהן ברצון, אבער רצון איז אלץ דבר והיפוכו.

נאכדעם די קאטעגאריעס פון ווי הארב זענען די זאכן. **"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם עשה"**, ס'איז אן אינטערעסאנטע לשון, "חייבים עליהם עשה". ס'איז דא א חיוב, דער אייבערשטער האט געגעבן די חיוב באופן מצות עשה. ס'איז אן אינטערעסאנטע ווארט "על חטאים חייבים". חייבים איז געוועגליך א חיוב פון א קנס אדער א קרבן. די חיוב איז בקאטעגאריע פון עשה.

"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם לא תעשה", וואס ס'איז טאקע א לא תעשה, אבער ס'איז וויניגער הארב ווייל ס'איז נתק לעשה, מ'קען עס פיקסן, אזוויי "לא תגזול" איז א גזילה, **"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם לא תעשה"**.

"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם קרבן", וועז מ'טוהט עס בשוגג בדרך כלל.

"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות ארבעים" אויף די לאוין.

"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם מיתה בידי שמים", געוויסע לאוין.

"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם כרת".

און נאכדעם די מערסטע הארב, **"ועל חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית דין, חנק והרג שריפה וסקילה"**.

Speaker 2:

דער רמב"ם גייט מן הקל אל הכבד, איך מיין אונז זאגן פארקערט וועג, ווייל **הגלויים לנו** וואס איז "והגלויים לנו"? ס'האט פריער געזאגט "בסתר", האט ער געמיינט בסתר וואס נאר איך ווייס. דא "גלויים לנו" וואס ניטאמאל איך ווייס.

דיסקוסיע: וואס מיינט "והגלויים לנו"?

Speaker 1:

וואס איז "והגלויים לנו" וואס ניטאמאל איך ווייס? ס'איז שגגה גמורה, אבער דאך דארף מען כפרה דערויף.

Speaker 2:

אה, אה, לכאורה ביסטו גערעכט. "גלויים לנו" אזוויי "לא הודע". איך ווייס אליינס נישט אז איך האב עס געזינדיגט, אדער איך פארשטיי נישט די חומר הענין, אדער איך האב נישט געכאפט וואס איך טו.

ניין, נישט פארשטיין די חומר הענין, די זאך איז מער אזוויי בשגגה וואס מיר האבן פריער אויסגערעכנט. "והגלויים לנו" מיינט איך ווייס נאך יעצט נישט.

Speaker 1:

אבער ווי איז שייך? אויב איינער האט געגעסן טריפות און ער איז קיינמאל נישט געוואויר געווארן דערפון, איז יא, איז "לא הודע", איז "גלויים לנו", ס'זאל נישט האבן קיין שלעכטע השפעה אויף אים. איז דא בעצם מחילה יא?

Speaker 2:

אויב ער האט אויסגעפונען דארף ער ברענגען א קרבן, אמת?

דיסקוסיע: וואס מיינט "כבר אמרנו לפניך"?

Speaker 1:

"והגלויים לנו כבר אמרנו לפניך ה' אלוקינו". ס'איז אינטערעסאנט, ווייל די גלויים זענען אין איינע פון די קאטעגאריעס איז דאס געגוג? אדער "כבר אמרנו לפניך ה' אלוקינו" מיינט אז דער מענטש זאגט עס טאקע? ווייל אונז איז דא א סתם, ווייל מ'רעדט דא פון א מענטש וואס טוט די הלכה און ער האט שוין געטון די וידוי.

:Speaker 2

"כבר אמרנו לפניך ה' אלוקינו" מיינט מיט דעם זאגן דא די אלע חטאים וואס זענען אין איינע פון די קאטעגאריעס? אדער מיינט עס זאגן אז ס'איז קיין צורך להוסיף די חטאים וואס ער געדענקט?

:Speaker 1

ער איז אים מסביר, "והגלויים לנו כבר אמרנו לפניך", ווייל מ'רעדט דא פון א מענטש וואס טוט די וידוי על חטא כתיקונה, ער זאגט ארויס. אבער די רמב"ם זאגט נישט.

:Speaker 2

ס'קען מיינען, ס'מיינט איינע פון די קאטעגאריעס, אדער פון די קאטעגאריעס פון משה רבינו. מ'קען נישט וויסן, אפשר אין בית דין של מעלה אפשר דער אייבערשטער האט נאך עפעס א סארט עונש וואס אונז וויסן מיר נישט, נישט קי��ן קרבן, נישט קיין מלקות, נאר עפעס א פיפטע זאך.

:Speaker 1

ניין, ס'קען אויך מיינען פשוט, "והגלויים לנו כבר אמרנו לפניך ה' אלוקינו", מ'מוז נישט מיינען אפילו אז ער האט געזאגט די ספעציפישע זאך, אבער למשל א מענטש טראכט איבער זיין טאג, און ער ווייסט זיינע פאר עבירות וואס ער ווערט די מערסטע מאל נכשל, און ער ציילט זיך איין אלע ביי איינע פון די קאטעגאריעס, ער האט געטראכט, אה, דאס איז טאקע אן עשה אדער א לא תעשה וואס איך האב עובר געווען. איז "והגלויים לנו" זענען די זאכן וואס ער האט נישט אויף זיין קאפ. ס'האט שוין נישט מיט ארויסזאגן. "כבר אמרנו לפניך ה' אלוקינו" מיינט איך האב זיי שוין ארויפגעלייגט אויף איינע פון די חטאים. זיי זענען אויף מיין מיינד.

"הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו"

:Speaker 1

אתה יודע כל הנסתרות, ככתוב הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. כי אתה סולחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון, ובלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח.

יא, סאו די פסוק וואס ער ברענגט איז לכאורה א ראיה אויף דעם וואס ער האט געזאגט. **הנסתרות לה' אלקינו**, דאס וואס דו ווייסט ווייסטו, אבער **הנגלות**, שטייט אין לומדות, דארט דארף מען זיך פירן אזוי ווי די מפרשים אויף יענע פסוק, יא, א מענטש איז חייב אויף וואס ער ווייסט, ער פילט זיך אויך געקענט פאר יענעם, אבער וואס ער ווייסט נישט איז **הנסתרות לה' אלקינו**.

לכאורה די **כי אתה סולחן** איז, ווייל מ'גייט זען, די תפילה זאגט דאס איז פאר די פסיעה הברוכים צאו, דאס איז בעצם אזויווי א הקדמה פאר די **ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח**. דארטן האט מען עס אריינגעלייגט, סאטש פאר... נו, מ'וויל דאך נישט ענדיגן די ווידיאו אינמיטן די חטא, סאו פאר מ'גייט צו די ענד פון די ווידיאו, ענדיגט מען מיט א מסיים בדבר טוב אזוי, אז מ'איז זיך אויסגענימען אויף די מוחל זיין.

"אלקי עד שלא נוצרתי איני כדאי" — די לעצטע תפילה

:Speaker 1

און די לעצטע תפילה איז טאקע אן אנדערע טעם דארטן, רבי חייא, איך געדענק נישט, **אלקי, עכשיו שלא נוצרתי איני כדאי**. וואס מיינט דאס? איך פארשטיי נישט. **עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי**? אויב דו ווילסט טייטשן די זאכן, וואס איז פשט פון די מילים?

:Speaker 2

אפשר איז עס גאר א דזשאוק. **עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי**. איך וואלט געווען אלס א שטיק עפר, ווען איך וועל שטארבן בין איך דאך זיכער בין איך דאך שוין אראפגעפאלן א שטיק עפר. **הרי אני לפניך ה' אלקי ככלי מלא בושה וכלימה**. איך בין א כלי וואס אנטהאלט אין זיך וואס? א באנטש פון וואנט, צוויי הונדערט פונט פון בושה וכלימה. **יהי רצון מלפניך שלא אחטא, ומה שחטאתי מרוק**, מעק אויס, אדער זיי ממרק, **ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורים** וואס געוועהנליך איז ממרקים, נאר דורך דיינע רחמיך הרבים.

דיסקוסיע: פשט אין "עד שלא נוצרתי"

:Speaker 1

וואס טייטשט לא נוצרתי, **עכשיו שלא נוצרתי כאילו לא נוצרתי**?

:Speaker 2

איך וואלט געטראכט אזא פשט אז ס'איז אזוי ווי **טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש**, כאילו בעצם ס'איז נישט איך בין אזא, איך קוק זיך ארום אויף מיר, איך זע נישט אז איך בין עפעס אזא בריאה וואס ווען איך וואלט געווען די אייבערשטער פאר ער באשאפט מיך וואלט ער געזאגט, יא, דאס דארף איך.

ווייסט די דזשאוק, ווען יו וואר בארן, דיין בורטדעי, די אייבערשטער האט געזאגט מ'דארף דיך? דער רב אדער עפעס האט געזאגט, איך האלט, מ'פרעגט מיך, מ'דארף מיך נישט. איך בין שוין יא דא, איך זע נאך אלץ נישט אז מ'דארף מיך.

:Speaker 1

איינער האט געפרעגט אויף יענע ווארט פון די בורטדעי, פארוואס ווען איינער שטארבט שרייבט מען נישט די זעלבע לשון. דער טאג וואס א מענטש שטארבט איז דער טאג וואס דער אייבערשטער האט מחליט געווען אז די וועלט דארף דיך נישט. ביי.

:Speaker 2

ס'איז זייער אכזריות'דיג, יא. דער זאגט ער, "אפילו רשעים שבחיי הכל חיים במיתתן".

:Speaker 1

איינער כדי מיינט נישט פון מיר אויס, נאר פון די בריאה אויס. דער איינער כדי האט ערגעץ וואו באשיינט די בריאה אזוי ווי. מ'מיינט נישט דא איינער כדי איז דאס אינדיווידזשועל דא, ווי איך האב מיך געמוטשעט.

די תפילה איז שפלות אדם, נישט גדלות אדם

:Speaker 2

"ואם לא נצרתי, כאילו לא נצרתי". לפלא אז ער מיינט דאס. איך זע נישט אז ס'איז א... די תפילה איז נישט גדלות אדם, ס'איז מער שפלות אדם ווי גדלות הבורא. ווי לאנג איך בין געווען א חוטא. און וועגן דעם ענדיגט ער "ושלא אחטא". ער ברענגט דא אויס די צער פון א חוטא, ער ברענגט דא ארויס זיין עגמת נפש אז ער איז פארכאפט אין חטא, און ער בעט "שלא אחטא".

דאס מערסט צעבראכענע ווידוי — "שלא אחטא"

:Speaker 1

דאס איז די מערסטע פארלוירענע וידוי פון אלע וידויים, יא? די פריערדיגע האבן געזאגט, "דאס ווייס איך, דאס ווייס איך נישט". ער טרייט ניטאמאל, ער בעט דעם אייבערשטן, "דו העלף מיר שלא אחטא". יא, יא, יא. דאס איז זייער א... דאס איז די מערסטע צעבראכן. דאס איז א מענטש וואס איז מייאש. "איך גיי ניטאמאל אויסרעכענען מיינע עבירות, אויפהערן וועל איך סיווי נישט. איך בעט דעם אייבערשטן ער זאל העלפן שלא אחטא." ער בעט פאר א נס אזוי ווי.

חידוש: דער איינציגסטער פלאץ וואו מ'זאגט "ואיני חוזר לדבר זה"

Speaker 2:

דאס איז זייער אינטערעסאנט, ווייל מענטשן פרעגן אסאך מאל, אז דער רמב"ם זאגט אין הלכות תשובה אז די עיקר וידוי איז צו זאגן, "חטאתי עויתי פשעתי, ואיני חוזר לדבר זה". און אין אלע נוסחאות פון וידוי שטייט קיינמאל נישט "ואיני חוזר לדבר זה". ס'שטייט אלץ די חרטה, אבער ס'שטייט נישט וואס מ'גייט טון ווייטער.

די איינציגסטע פלאץ אין די גאנצע סידור וואו ס'שטייט עפעס א רמז אז מ'גייט אויפהערן צו זינדיגן, איז וואו מ'זאגט, "אזוי קומט מיר, איך בין א שטיק זאמד. רבונו של עולם, העלף אז איך זאל נישט זינדיגן ווייטער." ס'איז זייער true, ס'איז זייער real.

Speaker 1:

ס'איז דא די געווענליכע תפילה פון "קדשנו במצוותיך... שלא נבוש ולא נכלם", יא, אבער נישט אלס די ענד פון די וידוי אזויווי דער רמב"ם וואלט עס געוואלט זען.

Speaker 2:

אמת.

"אבל לא על ידי יסורים" — א רעספאנס צו "ואתה צדיק"

Speaker 1:

דאס איז אויך זייער שיין. דאס הייסט, דאס איז אויך אזויווי א רעספאנס צו די "ואתה צדיק על כל הבא עלינו". יא, "ואתה צדיק" זאגט, "וואס ס'האט געשען צו מיר, האט דער אייבערשטער זיין גערעכט." און דער צדיק זאגט, "איך פארשטיי אז דו וואלסט געווען גערעכט, אבער איך בעט דיר, טו מיר א טובה, טרעף אן אנדערע וועג וויאזוי מ'זאל מכפר זיין מיינע עבירות און מיר מתקן זיין די יסורים. דו ביסט דאך א כל יכול, דו קענסט טרעפן אן אנדערע וועג, אמת?"

Speaker 2:

יא, ער רופט זיך אן, "דער מענטש שטייט דאך שוין יעצט אין יסורים, יא? די ווערטער זענען דאך מלא יסורים. אזוי איך וויל איך זאל גענוג געווען מיט די יסורים."

Speaker 1:

ס'איז אן עקזיסטענטשעליסט, ער זאגט, "קוק וואס איז א מענטש."

וידוי יום כיפור — סדר אמירה ונוסח נעילה

תגובה על "ועתה צדקת על כל הבא עלינו"

Speaker 1:

און ס'איז אויך זייער שיין, דאס הייסט, דאס איז אויך א רעספאנס צו די **"ועתה צדקת על כל הבא עלינו"**. ווען די "ועתה צדקת" זאגט "וואס ס'האט געשען צו מיר, האט דער אייבערשטער זיין גערעכט", און דער צווייטער זאגט "איך בין מסכים אז ס'וואלט געווען גערעכט, אבער איך בעט דיר, טו מיר א טובה, טרעף אן אנדערע וועג וויאזוי מכפר צו זיין מיינע עבירות און מיך צו קערן אין יסורים. דו ביסט דאך כל יכול, דו קענסט טרעפן אן אנדערע וועג", אמת?

יא, ער רעדט פון א מענטש וואס שטייט דאך שוין יעצט אין יסורים, יא, די וועלט איז דאך מלא יסורים. ס'איז גענוג געווען מיט די יסורים. ער איז אן עקזיסטענציאליסט, ער זאגט, "קוק, וואס איז א מענטש?" איך מיין דער "ונתנה תוקף" זאגט אויך אזעלכע ענליכע ווערטער, יא, "אדם יסודו מעפר".

דיגרעסיע: דער משומד'ס וויץ

יא, ס'איז געווען א איד אין רוסלאנד, איך געדענק נישט פונקטליך דעם נאמען פון די דזשאוק, ער האט זיך מתנצר געווען, ער איז געווארן א משומד, געווארן א קריסט, אבער ער האט זיך אלץ ליב געהאט, ער פלעגט העלפן די אידן מיט א סכנה, ער האט געהאט עפעס א פאזיציע, ער פלעגט זאגן אז נישט אלע בלוט בלבולים זענען אמת, וכדומה. סאו, איינמאל האט ער געשיקט א בריוו צו איינער פון די גדולי ישראל, איך דענק רבי יצחק אלחנן, זאגט ער, "עד שלא נצרתי איני כדאי, ווי לאנג איך בין נאכנישט געווען קיין נוצרי האט קיינער נישט גערעדט מיט מיר. ואחר שנצרתי כאילו לא נצרתי, איך העלף דאך אויף די אידן."

Speaker 2:

ניין, איך מיין ער האט אים, רבי יצחק אלחנן האט אים געשריבן א בריוו, און ער האט אים געהייסן ער זאל עפעס שרייבן, און ער האט אים געשריבן "כי לכך נוצרת".

Speaker 1:

אה, אה. "כי לכך נוצרת", נישט פאר דעם האסטו זיך געקריסטלט אז דו זאלסט קענען העלפן אידן? האט ער אים צוריקגעענטפערט, "עד שלא נצרתי איני כדאי, ואחר שנצרתי כאילו לא נצרתי." יא, גוט. פארגעסן אננעמען די דזשאוק.

סדר אמירת הוידוי — הלכה כד

אקעי, יעצט גייען מיר לערנען ווען זאגט מען דעם וידוי. יא?

יא, **"כסדר הזה מתודין"**, דעם וידוי וואס מיר האבן יעצט געלערנט זאגט מען ביי ערבית, שחרית, מוסף, און מנחה. אלע פינף תפילות פון יום כיפור.

Speaker 2:

פיר, פיר, מ'רעדט נאכנישט פון נעילה.

Speaker 1:

"בין יחיד בין שליח ציבור. בין יחיד אומר וידוי זה אחר תפלתו, אחר שגומר 'שים שלום' קודם שיפסע שלש פסיעות." דער יחיד זאגט עס ביים סוף, נאך "שים שלום", פאר'ן אויסטרעטן. **"ושליח ציבור"**, ווען זאגט ער עס? מ'זאגט עס אין אמצע ברכה המצוה, **"קודם שיאמר אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעוונותינו"**. פאר די ענד פון די ברכה המצוה האט מען אריינגעלייגט די סדר הוידוי. מ'זאל די וידוי געזאגט ווערן **"ואחרי כן יאמר מחול לעוונותינו ביום צום הכיפורים הזה"**. ער זאגט נישט פארוואס.

דיסקוסיע: פארוואס איז דער חילוק צווישן יחיד און שליח ציבור?

Speaker 2:

ניין, איך פארשטיי קיינמאל נישט פארוואס.

Speaker 1:

ס'גייט לכאורה די זעלבע לאדזשיק אזוי ווי אונז האבן געזען למשל ביי א תענית, אז א שליח ציבור לייגט עס אריין אין די עיקר שמונה עשרה, ער מאכט אן עקסטערע ברכה, א יחיד לייגט עס אריין אין שומע תפילה. אבער מ'דארף זיין א מבין, ווייל אפילו א יחיד מעג דאך זאגן בתוך הברכה מעין הברכה. ס'איז דאך אוודאי דא אן ענין קדושת היום פון יום כיפור צו זאגן וידוי. אבער אפשר נישט, אפשר די ווארט איז, א יחיד וויל דא אריינלייגן זיינע פערזענליכע זאכן, ס'פאסט נישט דאס אריינצולייגן אינמיטן. דער שליח ציבור זאגט דאך נישט קיין פרטים, ער גייט דאך נאר זאגן די נוסח.

ס'איז דא וואס זאגן אז מ'האט עס אריינגעלייגט ביי די שליח ציבור פריער אז דער איד וואס קען נישט אליין זאגן וידוי זאל נישט דארפןווארטן ביז די ענדע. ס'איז א פראקטישע זאך, אז ווייל דער שליח ציבור, דאס איז די אופן ווען די יחידים זענען מרצים צו זאגן מיט וידוי מיט די בעל תפילה, האט מען עס מקדים געווען.

Speaker 2:

איך וואלט געטראכט אז לכאורה די לאדזשיק איז מער אזוי, אז די בעל תפילה זאגט, קודם ער זאגט בכללות, ער זאגט דאך נישט...די תפילה האט דאך נישט קיין פלאץ וואו צו זאגן נאך "אלקינו ואלקי אבותינו", ער זאגט קדוש, איך מיין, וואטעווער, ער גייט ווייטער. ס'איז נישט דא קיין אזא זאך. די וידוי פון א יחיד איז געמאכט אז ער זאל זיך קענען אויסשמועסן, זיך זאגן זיינע תחנונים, דאס איז דאך די זמן פון תחנונים.

Speaker 1:

ניין, דאס מאכט שטארק סענס וואס דו זאגסט, ווייל דא פיט עס אויף זייער גוט אריין, ווייל די ברכה איז דאך מעין מחילה וסליחה. קומט דאך אריין מחילה וסליחה אויף וואס? אויף די אלע חטאים. אבער א יחיד, אז דו גייסט יעצט דא פלוצלינג אויסשמועסן דיין גאנצע סדר היום, זאג דאס נאך שמונה עשרה. דאס איז וואס דו זאגסט.

אזוי וואלט איך געטראכט. אונז פירן זיך אז מ'זאגט מיט מיט די שליח ציבור, יא, ווען ער זאגט וידוי. אבער דאס איז שוין נאך א מנהג.

נוסח וידוי פון נעילה — הלכה כה

יא. אקעי, יעצט ביי נעילה, דארט איז דא אן עקסטערע נוסח. ביי נעילה איז דא אזא סדר אזוי, ביי נעילה זאגט מען די סארט וידוי, מ'זאגט **"מה נאמר לפניך יושב מרום"**, ס'איז די זעלבע טעם ווי אויך, אז מ'זאגט אז דו ווייסט צו זאגן, ווייל דו ווייסט אלעס. נישט דו ווייסט אלעס, נאר ס'איז פשוט שווער ארויסצוברענגען. **"מה נאמר לפניך יושב מרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים"**. ס'איז שווער אויסצושמועסן אונזערע עבירות, **"כי עונותינו רבו מלמנות"**, זיי זענען צו סאך צו ציילן, **"וחטאותינו עצמו מספר"**.

"מה אנו, מה חיינו", וואס איז דען א מענטש? דאס איז וואס דער שטיקל ברענגט ארויס. וואס איז אונזער לעבן? וואס זענען שוין אונזערע מעשים טובים, אונזער חסד, אונזער צדקה? אונז זענען גארנישט. **"מה אנו לפניך ה' אלוקינו"**? וואס קענען מיר דיר זאגן? **"הלא כל הגיבורים"**, אפילו די גיבורים פון אונז זענען **"כאין לפניך"**, **"ואנשי השם"**, אלע מענטשן וואס זענען מפורסם ביי מענטשן אלס אנשי השם, חכמים, נבונים, גיבורים, זענען גארנישט **"לפניך"**, פאר'ן אייבערשטן, **"כי כל ימינו תוהו ומעשינו הבל לפניך"**. אזוווי ס'שטייט אין פסוק, **"אין מותר האדם מן הבהמה אין, כי הכל הבל"**.

דער "אבל" פון נעילה — "אתה הבדלת אנוש מראש"

דאס איז זייער ענליך צו די "הכל הבל" וואס ער זאגט אונז פריער. אבער דא קומט אן אנדערע "אבל", דארט קומט די "אבל" פון "אנחנו", דא קומט אן אנדערע "אבל". **"אבל"** ס'איז אבער נישט אינגאנצן אזוי, "אבל" ס'איז אבער נאך דא אן "אבל". **"אתה הבדלת אנוש מראש"**, דער אייבערשטער האט אבער יא מבדיל געווען "אנוש". דור אנוש? אדער ס'מיינט אדם? אנוש איז דער מענטש? מין האדם. נו, סתם, מ'רופט אים אלס אנוש, נישט אדם. אנוש איז דארטן דער אייניקל פון אדם.

Speaker 2:

"ותכירהו", אנוש קען מיינען, מ'זאגט נישט אנוש קיין... יא, מ'זאגט למשל "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה", ס'מיינט א מענטש, דער מענטש.

Speaker 1:

"אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו", דו האסט אים באקאנט. דאס הייסט, דער אייבערשטער האט זיך כביכול אינטראדוסט צו אדם, דער אייבערשטער האט זיך באקאנט מיט אים. ער האט אים געגעבן א כח **"לעמוד לפניך"**. דער אייבערשטער האט געגעבן פאר אדם א כח אז ער זאל קענען שטיין לפני בוראו, יא? **"מי יאמר לך מה תעשה"**, ווער קען איינטיילן פאר'ן אייבערשטן וואס צו טון? ווי אימער, אפילו ווען א מענטש איז א צדיק און ער טוט צדקה, מ'טיילט אים אויס וואס צו געבן.

פארבינדונג צו תהלים ח'

דאס זעט אויס זייער ענליך צו די תהלים קאפיטל ח', יא, "מה אנוש כי תזכרנו... ה' אדונינו", דער אייבערשטער, אונז פארשטייען נישט, אונז וואלטן מיר געפרעגט וואלטן מיר נישט פארשטאנען וואס דער מענטש איז אזוי ספעשל. אבער דער אייבערשטער איז בעסער פון אונז, מ'קען נישט זאגן פאר'ן אייבערשטער וואס צו טון. ער האט מחליט געווען אזוי, אזוי איז אינטערעסאנט.

חידוש: א כמעט צידוק הדין אויף דעם מענטש'ס גרויסקייט — און דערפון קומט מחילה

איך נעם עס אן. ס'איז כמעט א צידוק הדין אויף דעם וואס ער מאכט א מענטש אזוי גרויס. אבער ס'קומט מיט דעם אויף די מחילה. ממילא, ווען מ'איז זיך מתבונן, איז נישט פשט אז דער אייבערשטער דארף זייער וויכטיגע מענטשן, ווייל מ'פארשטייט אז מענטשן זענען אזוי וויכטיג, ממילא אויב מענטשן זינדיגן איז שרעקליך. קום אהער, מיט סדיני הייבט זיך שוין די גאנצע מעשה. דער אייבערשטער האט מחליט געווען, יא, ער דארף מענטשן. סעריעסלי, דו האסט יעצט א פראבלעם אז זיי האבן עפעס געטון ראנג? דאס האט ער געטון. ממילא, דו דארפסט אים מוחל זיין. ס'איז אזוי.

Speaker 2:

יא, אבער ניין, איך זע עס א טראפעלע אנדערש, אזוי ווי אז דא איז דאך א גרויסע סתירה. אונז זענען מיר מענטשן פאר זייער נארישקייט און שפלות, און דא ווייל דער אייבערשטער אז דער קליינער מענטש זאל זיין "לעמוד לפניך". ס'מוז זיין, די לשון פון תשובה איז טאקע א נארישער טיפש, אבער דאס איז ער געווען נעכטן. היינט, יעצט פלוצלונג איז ער געווארן דער "אמש היה", און יעצט איז ער געווארן פלוצלונג דער מענטש וואס קען זיין "לעמוד לפניך". ממילא, באדייט עס אז מ'האט געמוזט געבן די יום הכיפורים, וואס איז "קץ לכל חלאינו", אז דער נידריגער מענטש זאל קענען זיין "לעמוד לפניך". למען, דער אייבערשטער האט אונז געגעבן דעם טאג אז ס'זאל זיין קץ.

דיסקוסיע: וואס מיינט "קץ" — דעדליין אדער סוף פון חטאים?

Speaker 1:

יא. קץ טייטש די ענד פון חטאים, רייט? ס'שטימט זייער גוט מיט די רמב"ם'ס אז די ערשטע זאך איז סטאפן די חטאים. **"קץ עונותינו ומחילה"**. איך האב אלעמאל געמיינט, דער רמב"ם ברענגט די לשון אין הלכות תשובה, די לשון אז יום הכיפורים איז "קץ ומחילה". איך האב געמיינט אז קץ מיינט א דעדליין. א גאנץ יאר קען מען זינדיגן, און עט סאם פוינט געט זיך די תשובה, און מ'דארף מוחל זיין.

Speaker 2:

אה, אה. דו מיינסט צו זאגן אז עשרת ימי תשובה זענען די טעג פון תשובה, און יעצט איז די ענד. אקעי.

Speaker 1:

אבער ס'קען מיינען "קץ לחטאינו", אזוי ווי די ענד. אויך מחילה. ס'איז דא מצד דעם מענטש איז א קץ, און מצד דעם אייבערשטן איז א מחילה. איך האב געמיינט אז מ'טייטשט עס "קץ ומחילה". דו זאגסט אז מ'טייטשט "קץ" וואס איז א מחילה לכל חטאינו. דו קענסט עס זאגן ביידע וועגן. אבער דער רמב"ם אין דארט ברענגט "קץ ומחילה וסליחה". ער זאגט נישט קץ לחטאנו, עס וואלט משמע געווען געטיילט, פארדעם וואס איר טראכט אזוי. ס'שטימט זייער גוט מיט דער נעקסטער פסוק, **"למען נחדל מעושק ידינו"**, אונזערע הענט זאלן אויפהערן גנב'ענען, **"ונשוב אליך בלב שלם"**, זייער גוט, אז מחילה איז א חלק פון די קץ פון די חטאים און די אנהייב פון טון די חוקי צדקה. און די צוויי ווערטער ברענגט ער ארויס דעם רמב"ם'ס גאנצע תשובה.

המשך נוסח נעילה: "דרשו ה' בהמצאו"

כדכתיב "דרשו ה' בהמצאו", זוכט דעם אויבערשטן ווען ער איז מצוי, **"קראוהו בהיותו קרוב"**, וואס ער מיינט לכאורה מרמז זיין אויף דעם אז די טעג זענען די טעג ווען ער איז בהיותו קרוב, און ווען דער אויבערשטער איז גרינג מוחל און דער אייבערשטער נעמט אן תפילות. **"יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח"**.

יעצט איז א גוטע צייט ווען דער אייבערשטער איז מצוי און קרוב, עס איז א גוטע צייט אז יעדער איינער זאל אויפהערן מיט זיינע חטאים און מען קען

יעצט ווערן צוריק א צדיק ווייל דער אייבערשטער איז מוחל. **"ואתה אלוקינו סליחות טוב ומטיב חנון ורחום ארך אפים ורב חסד"**, דער אייבערשטער וואס איז ארך אפים ער האלט איין זיין כעס אויף רשעים, **"ורב חסד מרבה להשיב"**, ווען ער מקבל מענטשן בתשובה אדער ער משיב מענטשן בתשובה, **"רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתם"**.

שנאמר, דער פסוק ווי מען זעט אז דער אייבערשטער זוכט נישט אז די רשעים זאלן שטארבן, נאר ער גיבט פאר רשעים א טשענס תשובה צו טון, אזוי ווי עס שטייט **"חי אני נאום ה' אלוקים"**, דער אייבערשטער שווערט, **"אם אחפוץ במות הרשע"**, צי וויל איך דען דער רשע זאל שטארבן, **"כי אם בשובו מדרכו וחיה"**, וואס איך וויל איז נאר ער זאל תשובה טון און לעבן. **"שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל"**, קערט אייך צוריק און שטארבט נישט, פארוואס זאלט איר שטארבן, עס איז א שאד.

און מען ענדיגט מיט **"השיבנו"** זאלסט אונז מחזיר זיין בתשובה, **"וקבלנו"** זאלסט אונז מקבל זיין בתשובה, **"מחול לנו וסלח כגודל חסדך"**, און מען גייט ווייטער צו "יהיו לרצון אמרי פי" פון סוף שמונה עשרה. דאס לכאורה מיינט ער ביי די יחיד, דער שליח ציבור גייט צו "מחול לעוונותינו", עד כאן איז די תפילה פון יום כיפור, זייער גוט, דער אייבערשטער מוחל געווען אלע עבירות און שוין, דאס איז דער ענד.

חידוש: פארבינדונג צו בריאת אדם און ראש השנה

איך האב געהאט עפעס א חידוש דאס צו זאגן, איך געדענק שוין נישט וואס עס איז געווען, אה, איך וועל זאגן אזוי, עס האט מיר געזאגט, פארוואס איז דא א דין ראש השנה? מען האט געלערנט אז עס איז זכרון ליום ראשון. ווייל דעמאלטס האט ער באשאפן דעם אדם, און דער אייבערשטער האט צוגעזאגט, אזוי זאגט דער פסוק, אז אזוי ווי ער האט מוחל געווען פאר אדם וואס האט געזינדיגט אין דעם טאג, גייט ער מוחל זיין די אידן יעדע יאר.

ס'קען זיין אז די דעה וואס מ'רעדט אזוי וועגן "אתה הבדלת אנוש מראש" דא ביי יום כיפור, האט אויך צוטון מיט דעם, וואס אין חסידות מ'טייטשט, וואס איז א המשך צו די בריאת אדם, דעמאלטס איז דער אייבערשטער אזוי ווי מקרר געווען דעם אדם, און אין דעם בילד פון די דעה איז אז ס'מוז קומען א יום כיפור, ווייל נישט, אפילו אדם הראשון זעסט דאך, וואס איז די גרעסטע ראיה אז אדם איז אדם?

ראש השנה אלס זכרון ליום ראשון — בריאת אדם הראשון

האט מען געלערנט אז ס'איז זכרון ליום ראשון, ווייל דעמאלטס האט מען באשאפן דעם אדם, און דער אייבערשטער האט צוגעזאגט, אזוי ווי ער האט מוחל געווען פאר אדם וואס האט געזינדיגט אין יענעם טאג, גייט ער מוחל זיין די אידן א יעדע יאר.

שובבי"ם תעניתים און חטא אדם הראשון

ס'קען זיין א דעת וואס מ'רעדט אזויפיל וועגן די נ"ד תעניתים אין שובבי"ם, אז ס'האט אויך צוטון מיט דעם, די סוד חטא אדם הראשון, ס'איז א המשך צו די בריאת אדם, דעמאלטס איז דער אייבערשטער אזויווי מכיר געווען דעם אדם.

און אין דעם בילט זיך א דעת אז ס'מוז קומען א יום כיפור, ווייל נישט, אפילו אדם הראשון זעסטו דאך, וואס איז די גרעסטע ראיה אז אן אדם דארף תשובה? ווייל דער ערשטער מענטש האט אויך געזינדיגט.

השפעה פון לערנען רמב"ם אין נוסח יום כיפור

איך בין זיכער אז ווען מ'לערנט רמב"ם אין נוסח יום כיפור, קומט אראפ עפעס א געוויסע השפעה, ס'זאל זיין פאר יעדן איינעם כפרה, מחילה וסליחה וכפרה, א גוט געבענטשט יאר.

עצרת אלס תחלת השנה

יא, און אויך אונטער די גמרא זאגט דאך אז עצרת איז דאך אזא שטיקל ראש השנה, עצרת אין, ס'איז דאך א תחלת השנה לקליפה, יא. שיין.